

21. YÜZYIL OKURYAZARLIKLARI VE ANA DİLİ EĞİTİMİ

Editörler

Doç. Dr. Arif ÇERÇİ
Doç. Dr. Kadir KAPLAN

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-625-375-116-6

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı
21. Yüzyıl Okuryazarlıkları ve
Ana Dili Eğitimi

Yayıncı Sertifika No
47518

Editörler
Arif ÇERÇİ
ORCID iD: 0000-0001-5398-8030
Kadir KAPLAN
ORCID iD: 0000-0002-0010-8252

Baskı ve Cilt
Vadi Matbaacılık

Bisac Code
MED024000

Yayın Koordinatörü
Yasin DİLMEN

DOI
10.37609/akya.3328

Kütüphane Kimlik Kartı

21. Yüzyıl Okuryazarlıkları ve Ana Dili Eğitimi / ed. Arif Çerçi, Kadir Kaplan.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
224 s. : şekil, tablo, çizelge, resim. ; 160x235 mm.
Kaynakça ve İndeks var.
ISBN 9786253751166

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	Okuma Yazmadan Okuryazarlığa.....	1
	<i>Kadir KAPLAN</i>	
BÖLÜM 2	Bilgi Okuryazarlığı	13
	<i>Cafer ÇARKIT</i>	
BÖLÜM 3	Dijital Okuryazarlık	31
	<i>Hülya AĞIN HAYKIR</i>	
BÖLÜM 4	Eleştirel Okuryazarlık.....	49
	<i>Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ</i> <i>Özlem BATMAZ</i>	
BÖLÜM 5	Görsel Okuryazarlık	73
	<i>Arif ÇERÇİ</i> <i>Nazife ELİAÇIK</i>	
BÖLÜM 6	İnternet Okuryazarlığı.....	97
	<i>Yunus Emre ÇEKİCİ</i>	
BÖLÜM 7	Kültür Okuryazarlığı	113
	<i>Hasan Basri KANSIZOĞLU</i> <i>Nurbanu KANSIZOĞLU</i>	
BÖLÜM 8	Medya Okuryazarlığı ve Kuramsal Temeller	127
	<i>Gökhan ORHAN</i>	
BÖLÜM 9	Ölçme Değerlendirme Okuryazarlığı	145
	<i>Ahmet Gürkan KARATAŞ</i>	

BÖLÜM 10	Program Okuryazarlığı	159
	<i>Bilge KUŞDEMİR KAYIRAN</i>	
BÖLÜM 11	Sanat Okuryazarlığı.....	171
	<i>Yusuf KUMMUZ</i>	
BÖLÜM 12	Teknoloji Okuryazarlığı.....	185
	<i>Rifat Ramazan BERK</i>	
	<i>Gizem BERK</i>	
BÖLÜM 13	Yapay Zekâ Okuryazarlığı.....	203
	<i>Arif ÇERÇİ</i>	
	<i>Gamze YORULMAZ</i>	

YAZARLAR

Arş. Gör. Özlem BATMAZ

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD.

Dr. Öğr. Üyesi Gizem BERK

Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Öğretim Teknolojileri AD.

Dr. Öğr. Üyesi Rifat Ramazan BERK

Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik

Prof. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD.

Doç. Dr. Cafer ÇARKIT

Gaziantep Üniversitesi, Nizip Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD.

Doç. Dr. Yunus Emre ÇEKİCİ

Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü

Doç. Dr. Arif ÇERÇİ

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD.

Öğretmen Nazife ELİAÇIK

MEB

Dr. Hülya AĞIN HAYKIR

Millî Eğitim Bakanlığı

Doç. Dr. Hasan Basri KANSIZOĞLU

Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD.

Arş. Gör. Nurbanu KANSIZOĞLU

Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD.

Doç. Dr. Kadir KAPLAN

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler

Öğr. Gör. Dr. Ahmet Gürkan KARATAŞ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi DİLMER

Doç. Dr. Bilge KUŞDEMİR KAYIRAN

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi AD.

Dr. Yusuf KUMMUZ

Türk Dili Okutmanı Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi

Dr. Gökhan ORHAN

Millî Eğitim Bakanlığı

Öğretmen Gamze YORULMAZ

MEB

OKUMA YAZMADAN OKURYAZARLIĞA

Kadir KAPLAN¹

1. OKUMA VE YAZMA KAVRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ

İnsanlık tarihi yazının icadıyla başlamaktadır. Elbette insanın var oluşu yazının icadından çok daha eskilere dayanmaktadır. Ancak yazının icat edilmesi, tarih devirlerini (İlk Çağ, Orta çağ, Yeni Çağ, Yakın Çağ) tarih öncesi devirlerden (Taş Devri, Maden Devri) ayıran temel ölçüt olarak kabul edilmiş, modern anlamda “insan” kavramının tanımlanmasında ve insanlık tarihine yönelik gelişmelerin takip edilebilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda yazı kavramının “insanlığın hafızası” olarak nitelendirilmesi yanlış olmayacaktır. Nitekim geçmişteki bilgi, beceri, deneyimlerin yeni nesillere aktarılmasını ve benzer şekilde yeni nesillerin eldeki vesikalardan hareketle geçmişte olan bitenler hakkında bilgi edinmesini mümkün hâle getiren yazıdır.

Okuma ise yazının icadıyla birlikte alan yazınına eklenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda Özbay (2005) okumanın yazının kullanılmasına başlanmasından sonra insan hayatına girdiğini ve yazının doğal bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle okuma kavramının varlık sebebinin yazının icat edilmesine borçlu olduğunu ve bu iki kavramın (okuma ve yazma) bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., kadirkaplan007@gmail.com., ORCID iD: 0000-0002-0010-8252

becerilerine de sahip olmaları gerekmektedir. Bu bilgi ve becerilere sahip olmak 21. yüzyıl insanı için bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir.

Yeni okuryazarlıklar olarak da bilinen 21. Yüzyıl Okuryazarlıklarının ana dili eğitiminde önemli bir yeri vardır. Dilin canlı ve çevreye duyarlı olduğu düşünüldüğünde günümüz dünyasında ana dili eğitimine yönelik etkinliklerin geleneksel çizgiden uzaklaşıp yeni okuryazarlıklarla birlikte gerçekleştirilmesi eğilimi kaçınılmaz hâle gelmektedir. Çünkü dili kullanan bireyler, özellikle de “dijital yerliler” olarak da isimlendirilen (Prensky, 2001) günümüz öğrencileri, dili sadece 4 temel beceri bağlamında kullanmamakta, birbirinden farklı, çok boyutlu dijital platformlar aracılığıyla iletişim kurmaktadırlar. Bu nedenle ana dili eğitimi bu yeni iletişim süreçlerine uygun hâle getirilmeye çalışılmaktadır.

Bu kapsamda Türkçe dersi öğretim programlarına 21. Yüzyıl Okuryazarlıkları dâhil edilmiş ve ana dili eğitimi söz konusu okuryazarlıklara yönelik bilgi ve becerilerle ilişkilendirilerek güncellenmiştir.

KAYNAKLAR

- Aytaş, G. (2021). Türkçe eğitiminde anlama ve anlatma becerileri. Ankara: Akçağ.
- Güneş, F. (2013). Okuma yazma öğrenme yaşı/ Age for Learning Literate. *Eğitimde Kuram Ve Uygulama*, 9(4), 280-298.
- İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). (2024). MEB.
- Özbay, M. (2005). Bilim ve kültür aktarıcısı olarak yazı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, (2), 67-74.
- Şahbaz, N. K. (2014). Türkçe öğretiminde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler, Türkçe Öğretimi El Kitabı içinde, Ed. A. Güzel ve H. Karatay. Ankara: Pegem.
- Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). (2024). MEB.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık. *Bilgi Dünyası*, 101- 121.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N. ve Zülfiyar, H. (1998). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.
- Partnership for 21st Century Skills. (2015). P21 framework definitions. https://www.marietta.edu/sites/default/files/documents/21st_century_skills_standards_book_2.pdf.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. MCB University Press, (9) 4.
21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu. (2023). MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/11153521_21.yy_becerileri_ve_degerlere_yonelik_arastirma_raporu.pdf.

BİLGİ OKURYAZARLIĞI

Cafer ÇARKIT¹

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağ bilgi çağı olarak isimlendirilmektedir. Bu isimlendirmenin en temel özelliklerinden biri bilim ve teknolojideki ilerlemeye bağlı olarak bilginin kolay ulaşılabilir bir boyut kazanması ve hayatın her alanında işlevsel olarak kullanılabilmesidir. Bilgiye ulaşmanın kolay olması bilgi yığınları içerisinde doğru, geçerli, güvenilir ve gerekli bilginin belirlenip kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim içinde bulunduğumuz dönemde adeta bir bilgi seli yaşanmakta ve her yıl mevcut bilgi birikimi katlanarak artmaktadır (Alav, 2020; Çarkıt, 2019). Yine günümüzde bilgi formatı değişmiş, bilginin temel kaynağı olarak görülen basılı kaynaklardan dijital kaynaklara geçiş yapılmış ve bu durum başta eğitim öğretim olmak üzere kamu hizmeti ve diğer iş alanlarını doğrudan etkilemiştir (Eisenberg, 2008). Bu durum bilginin öneminin günlük yaşamda aktif olarak kullanılabilirliğine bağlı olduğunu ortaya koymuştur.

Bilginin günlük yaşamın her evresinde kullanılabilir ve hayatı kolaylaştıran yapısına yapılan vurgu bilginin üretimi ve kullanımı konusunda gerçekleşen paradigmatik bir değişimin sonucudur. Bilgi günümüzde bireyden bağımsız olarak görülmemekte bilginin doğası insan yaşantısı ile birlikte ele alınmaktadır (Genç ve Eryaman, 2008). Bireylerin birçok alanda yetkin olmasını gerektiren bu durum insan ve bilgiyi bir bütün olarak ele almayı gerekli kılmaktadır. Benzer şekilde ülkelerin gelişmişlik ölçütü de bilim ve teknolojideki gelişime ve bilgi biri-

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Nizip Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., cafercarkit38@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-4126-2165

KAYNAKLAR

- Agee, J. (2005). Literacy, aliteracy, and lifelong learning. *New Library World*, 106 (5/6), 244- 252. <https://doi.org/10.1108/03074800510595850>
- Akcan, E. ve Türkmenoğlu, Ö. A. (2022). Hayat bilgisi ders kitaplarının farklılıklar açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 423-459. <https://doi.org/10.17152/gefad.951327>
- Alav, O. (2020). *Kitle iletişim araçları medya: Medyanın birey ve toplumsal yapıya etkileri*. Hiperlink Yayınları.
- Aslan-Altan, B. (2018). Değişen dünyada değişen okul. *Kastamonu Education Journal*, 26(5), 1579-1588. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2161>
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Aydın, F., & Silik, Y. (2018). Teknoloji okuryazarlığı: Tarihsel bir betimleme. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 107-126.
- Bozkurt, B. (2023). Okul yöneticilerinin mesleki gelişimi: Etkinlikler, engeller ve öneriler. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 6(1), 353-373. <http://doi.org/10.33400/kuje.1251391>
- Clarke, S. (2007). The trajectory of political education in English schools: The rise and fall of two initiatives. *Citizenship Teaching and Learning*, 3(1), 3-16.
- Çarkıt, C. (2019). Türkçe eğitiminde eleştirel dinlemenin/izlemenin önemi ve yeri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 180-193.
- Doyle, C. S. (1994). *Information literacy in an information society: A concept for the information age*. Syracuse, NY: ERIC.
- Eisenberg, M. B. (2008). Information literacy: Essential skills for the information age. *DESIGN-DOC Journal of Library & Information Technology*, 28(2), 39-47. <https://doi.org/10.14429/djlit.28.2.166>
- Genç, S. Z., ve Eryaman, M. Y. (2008). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.
- Goad, T. W. (2002). *Information literacy and workplace performance*. Quorum Books.
- Güneş, F. (2000). *Okuma-yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Pegem Akademi.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. Knight Commission on the Information Needs of Communities in a Democracy. The Aspen Institute
- Kızıl, M. (2007). Yüksek öğrenimde bilgi okuryazarlığı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kingsley, K.V. & Kingsley, K. (2009). A case study for teaching information literacy skills. *BMC Medical Education*, 9(1), 1-6. <https://doi.org/10.1186/1472-6920-9-7>
- Mackey T. P. & Jacobson T. E. (2005). Information literacy: A collaborative endeavor. *College Teaching*, 53(4): 140-144. <https://doi.org/10.3200/CTCH.53.4.140-144>
- Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye deneyimi. *Information World*, 11(1), 101-121.
- Özbay, M. ve Benzer, A. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgi okuryazarlığı üzerine bir değerlendirme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 29-40.
- Özbay, M. ve Çelik, M.E. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgi okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(4), 10-21.
- Özenç, M., & Çarkıt, C. (2021). The relationship between functional literacy and problem-solving skills: A study on 4th-grade students. *Participatory Educational Research*, 8(3), 372-384. <https://doi.org/10.17275/per.21.71.8.3>
- Özgür, H. (2016). Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme yeterlikleri ve bilgi okuryazarlığı

- öz-yeterlikleri üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1). 22-38.
- Polat, C. (2012). Yaşam boyu öğrenmenin anahtarı bilgi okuryazarlığı ve üniversite kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığı öğretimindeki rolü. Külcü, Ö., Çakmak, T. ve Özel, N. (Yay. Haz.), K. Gülbün Baydur'a armağan (ss. 117-131). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Polat, C., ve Odabaş, H. (2008). *Bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenmenin anahtarı: Bilgi okuryazarlığı*. Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, Antalya, Türkiye.
- Ruff, J. P. (2002). Information Overload: Causes, Symptoms and Solutions. LILA Briefing, Issue
- Samson, S. (2010). Information literacy learning outcomes and student success. *Journal of academic librarianship*, 36(3), 202–210. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2010.03.002>
- Sheehy, E.J. (2001). Student teacher mentoring program: Teacher training for information literacy in the classroom [Unpublished doctoral thesis]. State University of New York, Albany.
- Snavely, L. & Cooper N. (1997). The information literacy debate. *The Journal of Academic Librarianship*, 23(1), 9-13.
- Spitzer-Kathleen L., Michael B. Eisenberg, Carrie A. Lowe. (1998) Information literacy: Essential skills for the information age. Syracuse, New York: ERIC Clearinghouse on Information & Technology. IR-104
- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgi okuryazarlığı ile internet ve bilgisayar kullanım öz-yeterlikleri bağlamında değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Taylor, N. G. & Jaeger, P. T. (2022). Foundations of information literacy. American Library Association.
- Tuncer, M. ve Dikmen, M. (2018). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık öz-yeterlikleri ve mesleğe yönelik tutumları. *Akademik Bakış Dergisi*, 66, 310-325.
- UNESCO. (2003). *Prague Declaration: Towards an information literate society*. <https://milobs.pt/wp-content/uploads/2018/06/The-Prague-Declaration.pdf>
- Wilson, L.A. (2001). Information literacy: Fluency across and beyond the university. B. I. Dewey (Ed.) *Library User Education: Powerful Learning, Powerful Partnerships* (pp, 1-17), Lanham, Scarecrow Press.
- Yasa, H. D. (2018). *Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile bilgi okuryazarlığı becerileri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Zurkowski, P. G. (1974). The information service environment: relationships and priorities. (Report ED 100391). Washington DC: National Commission on Libraries and Information Science.

DİJİTAL OKURYAZARLIK

Hülya AĞIN HAYKIR¹

GİRİŞ

İnsanlar arasında iletişim kurmayı sağlayan dil, kültürel aktarım sağlamak, bir topluma ait hissetmek gibi sosyal ve psikolojik işlevlerinin yanı sıra kişilerin bireysel yaşamlarını, yaşadıkları dönemde uyumla sürdürmelerine olanak sağlayan dizgesel bir yapıdır. Dilin iletişim sağlama öğelerini yerine getiren dil becerileri, temelde “alıcı” ve “ifade edici” dil becerileri olarak belirli becerileri içerse de becerilerin içerikleri yaşanan çağa göre çeşitlenmektedir.

İlk izlerine alfabeden önce mağara resimlerinde rastlandığı öne sürülen dil, bir çeşit görsel okumadır/iletişimdir. Zamanla yerini basılı harflere bıraktığı gibi ardıl bir gelişimden söz edilse de yazının bulunmasıyla kullanımdan kalkmış değildir. Kaldı ki okuma becerisinin bir türü olarak değerlendirildiğinde resim, işaret veya olay okuma her zaman kullanılan/kullandığımız görsel dil becerileridir. Bazı dönemlerde veya farklı toplumlarda dil becerilerinin kimilerinin öne çıktığı yahut diğer becerilerle beraber değişen koşulların oluşturduğu becerilerin vurgulandığı görülmektedir. Geçmişte geleneksel okuryazarlığın ve yaygın eğitim sistemlerinin temel amacı, öğrencilere ana dillerinde okuma ve yazma becerisi kazandırmakken; 20. yüzyılın ortalarında bu görüş sorgulanmaya başlamıştır (Kurt vd., 2014). 21. yüzyıla gelindiğinde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin artmasıyla ülkelerin eğitim sistemlerinde okuryazarlık becerilerinin de çeşitlendiği görülmektedir.

1960’lı yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelerin teknolojik yeterlilik açısından “geride kalma” korkusundan ötürü teknolojide hızlı gelişmeleriyle bilgisa-

¹ Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, hagin85@gmail.com, ORCID iD 0000-0003-3666-3677

KAYNAKLAR

- Acar, Ç. (2015). *Anne ve babaların ilkököl, ortaokul ve lise öğrencisi çocukları ile kendilerinin dijital okuryazarlıklarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akman, Y. (2021). Dijital okuryazarlık, çevrim içi öğrenme ve akademik isteklilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TEBD*, 19(2), 1012-1036. <https://doi.org/10.37217/tebd.982846>
- American Library Association (2013). *Digital Literacy, Libraries, and Public Policy: Report of the Office For Information Technology Policy's Digital Literacy Task Force*.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Ateş, M., & Aşçı, A. U. (2021). Okuryazarlık kavramı ve eğitimle ilişkili okuryazarlık türleri. VII. TURKCESS Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi, 1-3.
- Baki, Y. (2023). Görsel Okuryazarlık Yeterliliklerinin Dijital Okuryazarlığı Yordama Gücü / The Predictive Power of Visual Literacy Competence for Digital Literacy. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(6), 126-150. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1337534>
- Banaz, E. (2024). 2024 Türkiye yüzyılı maarif modeli ortaokul Türkçe dersi öğretim programı'nın dijital okuryazarlık açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 279-290. Doi:10.48066/kusob.1483671
- Bayrakçı, S. (2020). *Dijital yetkinlikler bütünü olarak dijital okuryazarlık: Ölçek geliştirme çalışması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bayzan, Ş.; Yıldırım, Ö.; Karakuş Yılmaz, T.; Kurşun, E.; Turgut, Y. E. ve Aslan, A. (2023). Türkiye'deki Çocukların İnternet Kullanım Alışkanlıkları ve Dijital Okuryazarlık Becerileri Üzerine Bir Araştırma. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 13, 1331-1364.
- Berkay, F., & Hazar, E. (2024). İlkokul Döneminde Dijital Okuryazarlık: Ölçek Geliştirme ve Uygulama. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 15(29), 29-48. <https://doi.org/10.58689/eibd.1385058>
- Buzkurt, L. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Cansaran, Arif. *Kamu Kurumlarında Dijitalleşme ve Dijital Okuryazarlık Düzeyi: T.C. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünde Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.
- Dijk, J. V. (2018). *Ağ toplumu*. Kafka Kitap,
- Erike, Ş. (2023). "Dijital yerlilerin" dijital beceri haritası: İmkânlar, olasılıklar, engeller. *Yeni Medya*, (15), 112-129, <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1267062>
- European Commission. (2003). *eLearning: better eLearning for Europe. Belgium: Directorategeneral for education and culture*. <https://www.lu.lv/materiali/biblioteka/es/pilnieteksti/izglitiba/eLearning%20-%20Better%20eLearning%20for%20Europe.pdf> adresinden 27.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- European Commission. (2021) *Dijital Education Action Plan (2021–2027) | Education and Training*. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/dijital-education/about/dijital-educationaction-plan>
- Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework. *Educational Technology Research and Development*, 68(5), 2449-2472.
- Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. John Wiley & Sons Inc.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *The Journal of Limitless Education and Research*, 4(3), 224-246. <https://doi.org/10.29250/sead.634908>
- Gür, Z. B., ve Duman, S. N. (2024). Dijital okuryazarlık ile ilgili tezlerin sistematik derlemesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 8(1), 126-137.

- Hague, C. & Payton, S. (2010). *Digital literacy across the curriculum*. London, UK: Futurelab.
- Heitin, L. (2016). What is digital literacy. *Education week*, 36(12), 5-6.
- İlhan, G., ve Ekmekçi, Z. (2024). Dijital çağda okuryazar olmak: Duygusal zekânın dijital okuryazarlık üzerine etkisi. *Etkileşim*, 13, 192-218.
- Karabacak, Z. İ. ve Sezgin, A. A. (2019). Türkiye’de dijital dönüşüm ve dijital okuryazarlık. *Türk İdare Dergisi*, 1(488), 319-343.
- Kul, S. (2020). Dijital okuryazarlık ve diğer değişkenlerle internet bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar Bilimleri Dergisi*, 4(1) , 28-41.
- Kurt, A. A., Orhan, D., Yaman, F., Solak, M. Ş., & Türkan, F. (2014). Bilgi ve iletişim teknolojileri ışığında Türkiye’de yapılan okuryazarlık çalışmalarındaki eğilim. *Eğitim Teknolojileri Araştırma Dergisi*, 5 (2), 1-21.
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S. (2010). 21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, ss.283-298.
- Leu, D. J., Kinzer, C. K., Coiro, J., Castek, J., ve Henry, L. A. (2013). New literacies and the new literacies of online reading comprehension: A dual level theory. Theoretical models and process of reading, 1150-1181.
- List, A. (2019). Defining digital literacy development: An examination of pre-service teachers’ beliefs. *Computers ve Education*, 138, 146-158.
- Martin, A. (2005). DigEuLit European framework for digitalliteracy: a progressreport. *Journal of eLiteracy*, 2, 130-266
- Martin, A. (2008). Digital Literacy and the “Digital Society”. In C. Lankshear, & M. Knobel (Eds.), *Digital Literacies: Concepts, Policies, and Practices* (pp. 151-176). New York: Peter Lang.
- Martin, A., & Grudziecki, J. (2015). *DigEuLit: Concepts and tools for digital literacy*. Italics, 249-267. <https://doi.org/10.11120/ital.2006.05040249>
- Mert, İ. A., Kovan, O., Kılıç, M. H., Şenkibar, B. İ., Dursun, Ö. Z., ve Sulayıcı, A. (2023). Öğretmenlerin Dijital Okuryazarlığa İlişkin Tutumları. *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 7(31), 542-554.
- Mete, G. (2020). Okuryazarlık türleri ve 2023 eğitim vizyonu belgesi. *Kesit Akademi Dergisi*, (22), 109-120. <https://doi.org/10.29228/kesit.40368>
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. sınıflar)*, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mohammadyari, S., & Singh, H. (2015). Understanding the effect of e-learning on individual performance: The role of digital literacy. *Computers & Education*, 82(1), 11-25. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.10.025>
- Moon, S. J., & Bai, S. Y. (2020). Components of digital literacy as predictors of youth civic engagement and the role of social media news attention: the case of Korea. *Journal of Children and Media*, 14(4), 458-474.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy?. *Computers & Education*, 59(3), 1065-1078.
- OECD (2019). *Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives*, OECD Publishing, Paris, (<https://doi.org/10.1787/9789264312012-en>, Erişim Tarihi: 27.09.2024).
- Oxford University. (2022). *Oxford learners dictionaries*. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/digital_1?q=digital 27.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye deneyimi. *Bilgi Dünyası*, 11(1), 101-121.
- Özkaya, Y. ve Erat, V. (2022). Türkiye’de dijital okuryazarlık çalışmaları: Literatüre dayalı nitel bir araştırma. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, Dijitalleşme Özel Sayısı. 240-256.

- Pehlivanlı, B. ve Kayadibi, N. (2022). Dijital okuryazarlık bağlamında ortaokul Türkçe ders kitapları. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 182-197.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Polizzi, G. (2020). Digital literacy and the national curriculum for England: Learning from how the experts engage with and evaluate online content. *Computers & Education* 152, 103859.
- Ribble, M. (2011). *Digital citizenship in schools*. London: ISTE & Eurospan.
- Secker, J., & Coonan, E. (Eds.). (2012). *Rethinking Information Literacy: A Practical Framework For Supporting Learning*. Facet Publishing.
- Silik, Y., & Aydın, F. (2021). Dijital okuryazarlık ve teknoloji okuryazarlığı: karşılaştırmalı bir inceleme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 17-34.
- Studies, O. S. (2022). *Skills Matter: Additional Results from the Survey of Adult Skills*. URL: https://www.oecd.org/skills/piaac/publications/Skills_Matter_Additional_Results_from_the_Survey_of_Adult_Skills_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 27 Eylül 2024).
- TDK Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> 11.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tornero, J. M. P. (2004). *Promoting digital literacy. Understanding digital literacy*. [Online]: <https://www.researchgate.net/profile/Jose-Manuel-Perez-Tornero-2>. (Erişim tarihi: 27.09. 2024)
- Voogt, J., & Knezek, G. (Eds.). (2008). *International Handbook of Information Technology In Primary and Secondary Education*. Springer.
- We are social (2023). *The Changing in the World of Digital in 2023*. <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-ofdigital-in-2023> 27.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- We Are Social. (2022). *Digital 2022: Another Year of Bumper Growth*. <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> 27.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yaman, Z., ve Elmaz, Z. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Metaverse'e Yönelik Tutum ve Farkındalık Düzeylerinin Postmodern Tüketim Anlayışı ve Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ile İlişkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 854-863.
- Yılmaz, İ., Akel, A., Bayraktar, G. & Demirkaya, H. (2023). "Digital Literacy and Education in Turkey". *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:116; pp:8633-8639. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sss.72590>

ELEŞTİREL OKURYAZARLIK

Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ¹

Özlem BATMAZ²

ELEŞTİREL OKURYAZARLIK VE KURAMSAL TEMELLERİ

İnsanlığın var olmasıyla birlikte iletişim kurma ihtiyacı da ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç, insanı farklı iletişim kanalları yaratarak farklı anlam yaratma biçimlerine yönlendirmiştir. İletişimin tüm biçimleri, insanları etkilemek için kullanılabilir ve toplumsal değişime yol açabilecek sosyal ve politik eylemlerdir (Comber ve Simpson, 2001). Dijital teknolojilerin ortaya çıkışı, birçok iletişim ve bilgi kaynağında matbu olanın hakimiyetinden görsel medyaya ve diğer temsillere daha fazla güvenmeye geçişi hızlandırmıştır (Kress, 2003). Böylelikle yeni okuryazarlık fikri, teknolojinin yükselişi ve yaygınlaşmasıyla teknolojik değişiklikleri içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan çağdaş koşullar altında anlam oluşturma uygulamalarının gelişme yollarına odaklanmıştır (Knobel ve Lankshear, 2014). Yeni okuryazarlık sınıfları, öğrencilerin anlamlandırmalarına farklı şekillerde yardımcı olurlar. Başka bir deyişle, yeni okuryazarlık sınıfları öğrencinin sembol üretme ve kullanma kapasitesinin tanınmasını, müfredata çoklu zeka biçimlerini dâhil etmeyi ve zeka çoğulluğuna vurgu yapmayı içermektedir (Kist, 2000). Bu bilişsel çoğulculuk sınıfları, öğrencilere öğretmen ve sınıf arkadaşlarıyla etkileşimde bulunma özgürlüğünü vererek hem bilişsel hem de duyuşsal yönleri teşvik

¹ Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., kaanbuyukikiz@gantep.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6727-0273

² Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., obalmaz@gantep.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3604-9231

KAYNAKLAR

- Aditara, A., Ngadiso, N., & Drajeti, N. A. (2019). A correlation study between critical thinking skill, grammatical mastery, and critical reading skill. *English Education*, 7(2), 282-291.
- Anderson, G., & Irvine, P. (1993). Informing critical literacy with ethnography. In C. Lankshear and P. McLaren (Eds.) *Critical literacy: Politics, praxis, and the postmodern*. Albany, NY: SUNY Press.
- Ardhian, T., Ummah, I., Anafiah, S., & Rachmadtullah, R. (2020). Reading and critical thinking techniques on understanding reading skills for early grade students in elementary school. *International Journal of Instruction*, 13(2), 107-118.
- Arıcı, A. F. ve Batmaz, Ö. (2021). Türkçe eğitimi ve medya okuryazarlığı. Fahri Temizyürek ve Tunçay Türkben (Ed.). *Türkçe öğretimine genel bir bakış el kitabı* içinde (ss. 593-621). Ankara: Pegem Akademi.
- Barrentine, S. J. (1996). Engaging with reading through interactive read-alouds. *The Reading Teacher*, 50, 36-43.
- Behrman, E. H. (2006). Teaching about language, power, and text: a review of classroom practices that support critical literacy. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 49(6), 490-498. <https://doi.org/10.1598/JAAL.49.6.4>
- Bishop, E. (2014). Critical literacy: bringing theory to praxis. *Journal of curriculum theorizing*, 30, 51.
- Blass, L., Vargo, M., & Folse, K. S. (2013). *Pathways 2: reading, writing and critical thinking*. Boston, MA: National Geographic Learning.
- Borsheim-Black, C., Macaluso, M., & Petrone, R. (2014). Critical literature pedagogy. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 58(2), 123-133. <https://doi.org/10.1002/jaal.323>
- Callinicos, A. (1995). *Theories and narratives: Reflections on the philosophy of history*. Duke University Press.
- Christensen, L. (2000). *Reading, writing, and rising up*. Milwaukee, WI: Rethinking Schools.
- Ciardello, A. V. (2004). Democracy's young heroes: An instructional model of critical literacy practices. *The Reading Teacher*, 58, 138-147.
- Clark, L., & Whitney, E. (2009). Walking in their shoes: Using multiple-perspective texts as a bridge to critical literacy. *Reading Teacher*, 62(6), 530-534.
- Coffey, H. (2008). *Critical literacy*. The University of North Carolina, Chapel Hill. www.learnnc.org.
- Comber, B., & Simpson, A. (2001). *Negotiating critical literacies in classrooms*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Darder, A., Baltodano, M. P., & Torres, R. D. (2009). Critical pedagogy: An introduction. In A. Darder, M. P. Baltodano, & R. D. Torres (Eds.), *The critical pedagogy reader* (21'd ed.) (pp. 1-20). New York: Routledge.
- Dianti, R. (2015). The correlation between critical thinking skills and critical reading skills of the English education study program students of Sriwijaya University. *Edukasi: Jurnal Pendidikan dan Pengajaran*, 2(1), 43-54.
- Dickson, S. V., Simmons, D., Kameenui, E. J. (1988). *What reading research tells us about children with diverse learning needs: Bases and basics*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dozier, C., Johnston, P., & Rogers, R. (2006). *Critical literacy critical teaching: Tools for preparing responsive teachers*. New York: Teachers College Press.
- Dunkerly-Bean, J., & Bean, T. W. (2015). Exploring human rights and cosmopolitan critical literacy with global young adult literature multimodal text sets. *New England Reading Association Journal*, 50(2), 1-7.

- Elder, L. and Paul, R. (2003). Critical thinking: Teaching students how to study and learn. *Journal of Developmental Education*, 27(2), 36-38.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.
- Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel düşünme ve eleştirel düşünme öğretimine dair bazı yanılgılar. *Celal Bayar Üniversitesi S. B. E. Dergisi*, 57- 74.
- Hall, K. (1998). Critical literacy and the case for it in the early years of school. *Language, Culture, and Curriculum*, 11 (2), 183-1 94.
- Hall, L. A., & Piazza, S. V. (2008). Critically reading texts: What students do and how teachers can help. *The Reading Teacher*, 62(1), 32-41.
- Harouni, H. (2009). High school research and critical literacy: Social studies with and despite wikipedia. *Harvard Educational Review*, 79(3), 473-493.
- Horkheimer, M., & Adorno, T. W. (2002). The concept of enlightenment. In *Dialectic of Enlightenment: Philosophical Fragments* (pp. 1-34). Stanford, CA: Stanford University Press. (Originally published in 1947)
- Janks, H. (2000). Domination, access, diversity, and design: A synthesis for critical literacy education. *Educational Review*, 52(2), 175–186.
- Jewett, P. (2007). Reading knee-deep. *Reading Psychology*, 28(2), 149-162.
- Kaplan, K. (2017). *Medya okuryazarlığı dersinin Türkçe öğretimiyle birleştirilmesi sürecinde medya okuryazarlığı dersi öğretmenlerinde bulunması gereken yeterlikler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kist, W. (2000). Beginning to create the new literacy classroom: What does the new literacy look like?. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 43(8), 710-718.
- Knobel, M., & Lankshear, C. (2014). Studying new literacies. *Journal of adolescent & adult literacy*, 58(2), 97-101.
- Kökdemir, D. (2012). *Üniversite eğitimi ve eleştirel düşünme*. Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Eleştirel- Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı, 16- 19.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the new media age*. New York: Routledge.
- Kretovics, J.R. (1985). Critical literacy: Challenging the assumptions of mainstream educational theory. *Journal of Education*, 167(2), 50-62.
- Lankshear, C. (1993). Functional literacy from a freirean point of view, In Peter McLaren and Peter Leonard, eds., *Paulo Freire: A Critical Encounter* (London: Routledge, 1993),90–118.
- Leland, C. H., Harste, j. C., & Smith, K. (2005). Out of the box: critical literacy in a first-grade classroom. *Language Arts*, 82 (5), 257-268.
- Leland, C. H., Harste, J. C., Ociepa, A., Lewison, M., & Vasquez, V. (1999). Exploring critical literacy: You can hear a pin drop. *Language Arts*, 77(1), 70-73.
- Lewison, M., Flint, A. S., & Van Sluys, K. (2002). Taking on critical literacy: The journey of 119 newcomers and novices. *Language Arts*, 79(5), 382-392.
- Lewison, M., Leland, C., & Harste, J. (2008). *Creating critical classrooms: K-8 reading and writing with an edge*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lobron, A, & Selman, R. (2007). The interdependence of social awareness and literacy instruction. *The Reading Teacher*, 60(6), 528-537.
- Luke, A. (2000). *The social construction of literacy in the classroom*. Melbourne: Macmillan Australia.
- Luke, A. (2012). Critical literacy: Foundational notes. *Theory Into Practice*, 51(1), 4-11.
- McLaren, P. (2011). *Okullarda yaşam eleştirel pedagojiye giriş* (Çev. M. Y. Eryaman, H. Arslan). Ankara: Anı Yayıncılık.
- McLaughlin, M., & DeVoogd, G.L. (2004). *Critical literacy: Enhancing students' comprehension of text*. New York: Scholastic.

- Medlock Paul, C. M. (2018). *Critical literacy pedagogy: establishing the factors of critical literacy instruction through a mixed methods approach*. Doctoral Thesis. North Carolina State University, USA.
- Montgomery, W. (2001). Creating culturally responsive, inclusive classrooms. *Teaching Exceptional Children*, 33(4), 4-9. <https://doi.org/10.1177/004005990103300401>
- Morgan, B., & Ramanathan, V. (2005). Critical literacies and language education: Global and local perspectives. *Annual Review of Applied Linguistics*, 25, 151-169.
- Morrell, E. (2000). *Curriculum and popular culture: Building bridges and making waves*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA.
- Morrell, E. (2003). *Writing the word and the world: critical literacy as critical textual production*. Conference on College Composition & Communication, New York.
- Norris, K., Lucas, L., & Prudhoe, C. (2012). Examining critical literacy: preparing preservice teachers to use critical literacy in the early childhood classroom. *Multicultural Education*, 19(2), 59-62.
- Nosich, G. M. (2015). *Disiplinlerarası eleştirel düşünme rehberi*. Çev. B. Aybek, Ankara: Anı.
- Paul, R. and Elder, L. 2001. *Critical thinking: tools for taking charge of your learning and your life*. N.J.: Prentice Hall.
- Perttula, J. (2017). "Welcome to my house": Using a new literacies stance to promote critical 121 literacies. *English Journal*, 106(3), 51-55.
- Peterson, K. E., & Chamberlain, K. (2015) Everybody treated him like he was from another world: Bilingual fourth graders develop social awareness through interactive read-alouds focused on critical literacies. *Literacy Research and Instruction*, 54(3), 231-255.
- Peterson, R. E. (2009). Teaching how to read the world and change it: Critical pedagogy in the intermediate grades. In A. Darder, M. P. Baltodano, & R. D. Torres (Eds.), *The critical pedagogy reader* (2. ed.) (pp. 305-323). New York: Routledge.
- Potur, Ö. (2014). Türkçe derslerinde eleştirel okuryazarlık. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(4),32- 49.
- Rini, T.A. (2018). Creating critical literacy skills for young learners at primary school. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR)*, 244, 230-235. doi:10.2991/ECPE-18.2018.51
- Rogers, R., & Wetzel, M.M. (2014). *Designing critical literacy education through critical discourses analysis*. New York: Routledge.
- Santrock, J.W. 2014. *Psikologi pendidikan*. Jakarta: Salemba Humika.
- Shor, I. (1999). What is critical literacy? In I. Shor & C. Pari (Eds). *Critical literacy in action: Writing, words, changing world*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Shor, I. (2009). What is critical literacy? In A. Darder, M. P. Baltodano, & R. D. Torres (Eds.), *The critical pedagogy reader* (2nd ed.) (pp. 282-304). New York: Routledge.
- Shor, I., & Freire, P. (1987). *A pedagogy for liberation: Dialogues on transforming education*. South Hadley, MA: Bergin and Garvey.
- Sipe, L. R. (2000). The construction of literacy understanding by first and second graders in oral response to picture storybook read-alouds. *Reading Research Quarterly*, 35(2), 252-275.
- Souto-Manning, M. (2009). Negotiating culturally responsive pedagogy through multicultural children's literature: Towards critical democratic literacy practices in a first grade classroom. *Journal of Early Childhood Literacy*, 9(1), 50-74.
- Vasquez, V.M. (2014). *Negotiating Critical Literacy with Young Children 10th Anniversary Edition*. New York: Routledge.
- Wallerstein, N., & Bernstein, E. (1988). Empowerment education: Freire's ideas adapted to health education. *Health Education Quarterly*, 15, 379-394.
- Wason-Ellam, L. (1997). If only I was like Barbie. *Language Arts*, 74, 430-437.

- Wilson, L. (2001). Critical literacy and pop music magazines. *Australian Screen Education*, 25, 104.
- Wolfe, P. (2010). Preservice teachers planning for critical literacy teaching. *English Education*, 42(4), 368-390.
- Wooldridge, N. (2001) Tensions and ambiguities in critical literacy. In: Comber B., Simpson A. (eds) *Negotiating critical literacies in classrooms*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Yıldırım, S., & Söylemez, Y. (2018). The effect of performing reading activities with critical reading questions on critical thinking and reading skills. *Asian Journal of Education and Training*, 4(4), 326-335.

GÖRSEL OKURYAZARLIK

Arif ÇERÇİ¹
Nazife ELİAÇIK²

GÖRSEL OKURYAZARLIĞIN KURAMSAL TEMELLERİ

Bu bölümde görsel okuryazarlık kavramı hakkında temel oluşturacak nitelikte bir bilgi birikimi aktararak ilgili kavramı ana hatlarıyla sunabilmek amaçlanmıştır. Görsel okuryazarlığın ne olduğunu anlamak adına ilk olarak “görme, görsel ve görsellik” kavramlarının açıklanması gerekli görülmüştür. Devamında görsel okuryazarlık kavramı görece derinlemesine ele alınmış ve son olarak da alan yazında görsel okuryazarlığın temelini oluşturduğu iddia edilen boyutlara değinilmiştir.

Görme, Görsel ve Görsellik

Görme, tüm canlılar için en önemli duylardandır. İnsanlar, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren çevresini ilk olarak görme duyusuyla tanımaya çalışmaktadır. Berger (2019), görmenin konuşmadan önce geldiğine ve bireylerin konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrendiğine yönelik ifadesiyle görmenin insan hayatındaki önemine dikkat çekmektedir.

Görme, aşamalı olarak gerçekleşmektedir. İlk aşamada gözün merceğinden geçen ışıklar ve renkler, çubuk ve koni formundaki hücreler aracılığıyla algılanıp optik sinirler tarafından beynin görsel algı birimine gönderilmektedir. Daha sonra göz tarafından ulaştırılan bu ham bilgiler, beynin oksipital bölge olarak adlan-

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., arifcerci@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5398-8030

² Öğretmen, MEB, nazifeeliack@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-9760-2600

2024 Programı'nı incelediğimizde 49 öğrenme çıktısının doğrudan ya da dolaylı görsel okuryazarlık becerisi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Söz konusu öğrenme çıktılarından 27'si dinleme/izleme, 9'u okuma, 8'i konuşma ve 5'i yazma beceri alanlarına aittir. 2024 Programı'nda görsel okuryazarlıkla ilgili olduğu düşünülen öğrenme çıktıları ağırlıklı olarak anlama (dinleme ve okuma) becerileri içinde yansıtılmıştır. Öztürk ve Kavas (2019), 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımları görsel okuma ve görsel sunu bağlamında inceledikleri çalışmalarında, görsel okuryazarlıkla ilişkilendirilebilecek toplam 134 kazanımı dört ayrı tablo içinde sıralamıştır. Bu tablolardan ilkinde görsel okumayla ilgili 84 dinleme/izleme kazanımına, ikincisinde görsel okumayla ilgili 34 okuma kazanımına; üçüncüsünde görsel sunu ile ilgili 5 konuşma kazanımına ve dördüncüsünde ise görsel sunu ile ilgili 11 yazma kazanımına yer verilmiştir. Söz konusu çalışmadan yola çıkarak 2018 Programı'nda görsel okuryazarlık becerisi ile ilişkilendirilebilecek öğrenme çıktılarının 2024 Programı'ndan oldukça fazla olduğu yorumu yapılmaktadır. Ancak 2024 Programı 1-8.sınıflar için düzenlenirken 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğrenme Programı'nın 5-8.sınıflar için düzenlendiği, dolayısıyla kazanım sayısında kademe farkından dolayı niceliksel farklılıklar olacağı göz ardı edilmemelidir. 2024 Programı'nın temel dil becerileri içinde görsel okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarına tüm kademelerde yer veriyor olması görsel çağa uyum sağlayabilen nitelikli görsel okuryazar bireyler yetiştirmek açısından önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adams, M., Foutz, S., Luke, J., & Stein, J. (2006). *Thinking Through Art Isabella Stewart Gardner Museum School Partnership Program Year 3 Preliminary Research Results*. Institute for Learning Innovation. 09 19, 2024 tarihinde <https://vtshome.org/wp-content/uploads/2016/08/3Gardner-Museum-Thinking-Through-Art.pdf> adresinden alındı
- Akkaya, A. (2011). *Karikatürlerle Dil Bilgisi Öğretimi*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aktümsek, A. (2021). *Anatomi ve Fizyoloji: İnsan Biyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alpan Bangir, G. (2008). Görsel okuryazarlık ve öğretim teknolojisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(11), s. 74-102.
- Arnheim, R. (2017). *Görsel Düşünme*. Metis Yayıncılık.
- Aslan, H. (2012). *Gelecekçi Sanat Eğitimi Modellerine Temel Oluşturması Bakımından Görsel Okuryazarlık ve Eleştirel Pedagoji İlişkisi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Aslan, H. (2012). *Gelecekçi Sanat Eğitimi Modellerine Temel Oluşturması Bakımından Görsel Okuryazarlık ve Eleştirel Pedagoji İlişkisi*. Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Association of College and Research Libraries. (2011). ACRL Visual Literacy Competency andards for Higher Education. 07 05, 2024 tarihinde <https://www.ala.org/acrl/standards/visualliteracy> adresinden alındı
- Ausburn, L. J., & Ausburn, F. (1978). Visual Literacy: Background, Theory and Practice. *Innovations in Education & Training International*, s. 291-297.
- Avgerinou, M., & Ericson, J. (1997). A review of the concept of Visual Literacy. *British Journal of Educational Technology*, s. 280-291.

- Aydınlı, S. (1992). *Mimarlıkta görsel analiz*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Bamford, A. (2003). The Visual Literacy White Paper. *rt and Design University of Technology*, s. 1-8.
- Barnard, M. (2002). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*. Ütopya Yayınevi.
- Berger, J. (2019). *Görme Biçimleri*. Metis Yayıncılık.
- Braden, R. A., & Hortin, J. (1982). Identifying the Theoretical Foundations of Visual Literacy. *Journal of Visual/Verbal Language*, 2, s. 37-42.
- Brill, J. M., Kim, D., & Branch, R. (2007). Visual literacy defined - the results of a delphi study: Can IVLA (operationally) define visual literacy? *Journal of Visual Literacy*, 27(1), s. 47-60.
- Brizee, A. H. (2003). *Teaching Visual Literacy And Document Design In First-Year Composition*. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Brumberger, E. (2019). Past, present, future: mapping the research in visual literacy. *Journal of Visual Literacy*, 38(3). doi:https://doi.org/10.1080/1051144X.2019.1575043
- Bryson, N. (1988). The gaze in the expanded field. H. Foster (Dü.) içinde, *Vision and Visuality* (s. 87-113). The New Press.
- Cappello, M. (2022). *Visual Literacy*. Routledge. doi:https://doi.org/10.4324/9781138609877-REE97-1
- Chomsky, N. (2001). *Dil ve Zihin*. Ayraç Yayınevi.
- Curva, F., Milton, S., Wood, S., Palmer, D., Nahmias, C., Radcliffe, B., . . . Youngblood, T. (2005). *Artful Citizenship Project Three-Year Project Report*. The Wolfsonian Inc. 09 19, 2024 tarihinde https://vtshome.org/wp-content/uploads/2016/08/2Artful-Citizen-Project-Report.pdf adresinden alındı
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kavramları*. Remzi Kitabevi.
- Cyrs, T. E. (1997). Visual thinking: let them see what you are saying. *New Directions For Teaching And Learning*, 72, s. 27-32.
- Çağlayan, S., Korkmaz, M., & Öktem, G. (2014). Sanatta görsel algının literatür açısından değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 160-173.
- Çiftçi, T. (2018). *Nöroestetik ve Görsel Düşünme Perspektifinden Sanatsal ve Bilimsel Yaratıcılık*. Işık Üniversitesi.
- Davis, W. (2004). Visuality and pictoriality. *RES: Anthropology and Aesthetics*, 46(1), s. 9-31.
- Debes, J. (1968). Some Foundations for Visual Literacy. *Audiovisual Instruction*, 13, s. 961-964.
- Dökmen, Ü. (1994). *Okuma becerisi, ilgisi ve alışkanlığı üzerine psiko-sosyal bir araştırma*. MEB Yayınları.
- Erbay, M. (1997). *Plastik sanatlar eğitiminin gelişimi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Feinstein, H., & Hagerty, R. (1994). In Visual Literacy in the Digital Age. Selected Readings from the 25th Annual Conference of the International Visual Literacy Association. *Visual Literacy in General Education at the University of Cincinnati*, (s. 205-212).
- Felten, P. (2008). Visual Literacy. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 40(6), s. 60-64.
- Foster, H. (1988). *Vision and Visuality*. The New Press.
- Fries, C. C. (1952). *The Structure Of English: An Introduction To The Construction Of English Sentences*. Harcourt Brace & World.
- Güneş, F. (2013). Görsel Okuma Eğitimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), s. 1-17.
- Güney, Z. (2019). Visual Literacy, Cognitive Learning Approach and Instructional Technology. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), s. 867-884.
- Hortin, J. A. (1980). Symbol systems and mental skills research: Their emphasis and future. *Media Adult Learning*, 2(2), s. 3-6.
- Housen, A. (2002). Aesthetic Thought, Critical Thinking and Transfer. *Arts and Learning Research*, 18(1), s. 99-132.
- İpek, İ. (2003). Bilgisayarlar, Görsel Tasarım ve Görsel Öğrenme Stratejileri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET*, 2(3), s. 68-75.
- Jonassen, D. H., & Fork, D. (1975). Visual literacy: a bibliographic survey. *Paper presented at the Pennsylvania Learning Resources Association Annual conference*.
- Kanburoğlu, Ö. (2003). *Basında Haber Fotoğrafı Kullanımı*. Gazeteciler Cemiyti Yayınları.
- Kaplan, K. (2020). *Ortaokul Türkçe Derslerinde Karikatür Okuryazarlığı Becerisinin Geliştirilmesi: Bir Eylem Araştırması*. Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karaca, O. D. (2021). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında görsel okuryazarlık uygulamaları*. Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, M., & Kardaş, M. N. (2019). Geçmişten Günümüze Türkçe Dersi Öğretim Programları-4- 2005, 2006, 2015, 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programları. A. Akçay, & M. N. Kardaş içinde, *Türkçe Dersi Öğretim Programları* (s. 81-118). Pegem Akademi.

- Kellner, D. (2001). New Technologies / New Literacies: Restructuring Education for a New Millennium. *International Journal of Technology and Design Education*, 11, s. 67-81.
- Küçüköner, M. (2010). Görme üzerine bir inceleme. *Sanat Dergisi*, 8, s. 31-34.
- Leppert, R. (2017). *Sanatta Anlamanın Görüntüsü: İmgelerin Toplumsal İşlevi*. Ayrıntı Yayınları.
- Lowe, R. (2000). Visual Literacy in Science and Technology Education. *International Science Technology and Environmental Education Newsletter*, 15(2), s. 1-4.
- McKim, R. H. (1980). *Experiences in Visual Thinking*. Cengage Learning.
- MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*.
- MEB. (2024a). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*.
- MEB. (2024b). *Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı*.
- Memiş, M., & Kalyoncu, M. (2024). 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ile 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Karşılaştırmalı İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 12(2), s. 176-199.
- Messaris, P. (1994). *Visual Literacy: Image, Mind And Reality*. Westview Press.
- Mitchell, W. J. (2008). *Die Bildtheorie*. Suhrkamp Verlag.
- Moore, D. M., & Dwyer, F. (1994). *Visual Literacy: A Spectrum Of Visual Learning*. Educational Technology Publications Englewood Cliffs.
- Morgan, C. T. (2011). *Psikolojiye Giriş*. Eğitim Akademi Yayınları.
- Onursoy, S. (2019). *Görsel İletişim ve İmge*. Pegem Akademi.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık. *Bilgi Dünyası*, s. 101-121.
- Örs, F. (2007). Eğitim ve Karikatür. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 84, s. 26-28.
- Öztürk, İ. Y., & Kavas, M. (2019). Görsel Okuma ve Görsel Sunu Becerileri Bağlamında 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının İncelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1, s. 23-39.
- Parsa, A. F. (2007a). Görsel Okuryazarlık: Görselleri Okuma Değerlendirme ve Yaratma Süreci. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli e-Dergisi*, 2, s. 111-127.
- Parsa, A. F. (2007b). İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi. *Fotoğrafya Dergisi*, 19, s. 1-10.
- Petterson, R. (1993). *Visual information, educational technology*. Englewood Cliffs.
- Robertson, M. (2007). *Teaching Visual Literacy in the Secondary English/Language Arts Classroom: An Exploration of Teachers' Attitudes, Understanding and Application*. Kansas State Üniversitesi.
- Sanalan, V. A., Sülün, A., & Çoban, T. (2007). Görsel Okuryazarlık. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), s. 33-47.
- Sanders, B. (2020). *Öküzün A-sı*. Ayrıntı Yayınları.
- Saybaşı, N. (2017). *Sanat Sahada: Görsel Kültür Çalışmalarında Etnografik Bilgi*. Metis Yayıncılık.
- Smaldino, S. E., Lowther, D., & Russell, J. (2012). *Instructional Technology and Media for Learning*. Pearson.
- Song, K. H., & Turner, G. (2010). *Visual Literacy and Its Impact on Teaching and Learning*. Transformative learning and online education: Aesthetics, dimensions and concepts.
- Stafford, T. (2011). *Teaching visual literacy in the primary classroom*. Routledge.
- Stokes, S. (2001). Visual Literacy in Teaching and Learning: A Literature Perspective. *Electronic Journal for the Integration of Technology in Education*, 1(1), s. 10-19.
- Şahin, Ç., Kurudayıoğlu Mehmet, & Çelik, G. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görsel Okuryazarlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), s. 129-143.
- Temizyürek, F., & Balcı, A. (2015). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tezgeç, M. S. (2022). Görselliğin iktidar olma sürecinde sosyal medyanın rolü: Instagram üzerine bir araştırma. Marmara Üniversitesi.
- Tüzel, M. S. (2010). Görsel Okuryazarlık. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(27), s. 691-705.
- Yakın, B. (2012). *Tasarım sürecinde görsel düşünme ve görsel anlatım ilişkisine analitik bir yaklaşım*. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Yılmaz, M. B. (2017). Eğitim Teknolojileri Bağlamında Görsel Okuryazarlık. H. F. ODABAŞI, B. Akkoynulu, & A. İşman (Dü) içinde, *Eğitim Teknolojileri Okumaları*. TOJET

İNTERNET OKURYAZARLIĞI

Yunus Emre ÇEKİCİ¹

GİRİŞ

21. yüzyılın anahtar kavramlarından biri olan internet, günümüz sosyal yaşamının vazgeçilmezleri arasındadır. Tarihi 1960'lara dayanan ve özellikle 2000'li yıllardan bu yana giderek yaygınlaşan internet, günümüzde neredeyse her toplumsal gruptan insanın yaşamında önemli bir yer edinmiştir. Artık internet, insan yaşamının neredeyse her anına eşlik etmektedir. İnternetin insan yaşamına bu müdahalesi, eğitim ortamlarında interneti ve internetin sosyal etkilerini hesaba katmayı, internete eleştirel bir mesafeden bakmayı ve etkili internet kullanıcıları yetiştirmeyi zorunlu kılmaktadır.

İnternet birden fazla haberleşme ağının bir arada yer aldığı bir iletişim ortamıdır (Ersöz ve Meral, 2007, s. 248). Bu kavram, Türkçede “genel ağ” olarak da adlandırılmaktadır. Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğü'nde genel ağ, “Dünya üzerindeki tüm bilgisayarların birbirine bağlanmasını sağlayan genelleştirilmiş bilgi iletişim ağı; siber uzay, siber âlem, internet.” (TDK, 2023) şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak artık internetin sadece bilgisayarları değil, alt yapısı uygun olan bütün medyaları/araçları birbirine bağladığı bilinmektedir. Kısacası internet, farklı medyaları birbirine bağlayan, iletişim ve etkileşime olanak sağlayan bir ağ dizgesi şeklinde tanımlanabilir. Bu ağ dizgesiyle insanlar bilgi aktarabilmekte, bilgi edinebilmekte, iletişim kurabilmekte, gündem oluşturabilmekte ve sosyalleşebilmektedir. Bu görece olumlu işlevlerinin yanında internet yoluyla

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü, yunusemrecekici@gmail.com, ORCID iD:0000-0003-0247-3779

6.	İnternet'i kullanırken oluşan diğer problemleri çözebilirim (Örnek: Flash Player yükleme, virüslü sayfalara yönlendirme...vb. ile ilgili problemler).								
7.	Google arama tekniklerini etkili kullanabilirim (ve-veya bağlaçlarını kullanma, sözcüğü tırnak içine alma...vb.).								
8.	Web üzerinden kütüphane veri tabanlarını etkili kullanabilirim.								
9.	Blog oluşturabilirim (Kendi oluşturduğum Web günlüğü sayfasına yazma).								
10.	Güvenilir web sitelerini ayırt edebilirim.								
11.	Poster, kavram haritası oluşturabilirim (Örnek: Bubbl.us, Easel.ly...vb.).								
12.	Web üzerinden sunum hazırlayabilirim (Örnek: Prezzi, Slides...vb.).								
13.	Web sitelerindeki bilginin bilimsel kaynaktan olup olmadığını ayırt edebilirim.								
14.	Donanımsal İnternet erişim problemlerini çözebilirim (Örnek: Modem, kablo...vb. ile ilgili problemler).								
15.	Akademik referans ve not alma bilişim araçlarını kullanabilirim (Örnek: Mendeley, EverNote...vb.).								
16.	Anket hazırlayabilirim (Örnek: SurveyMonkey, Obsurvey, GoogleForms...vb.).								

KAYNAKLAR

- Aytaş, G. ve Kaplan, K. (2017). Medya okuryazarlığı bağlamında yeni okuryazarlıklar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 18 (2), 291-310.
- Ersöz, S. ve Meral, P. S. (2007). İnternet okuryazarlığı ve dijital uçurum. *Medya okuryazarlığı* içinde (s. 247-265). Ed. N. Türkoğlu ve M. Cinman Şimşek. İstanbul: Kalemus.
- MEB (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Ozan Özarslan, Ö. (2018). Okuryazarlık kavramı. *Web Okuryazarlığı* içinde (s. 3-28). Ed. M. Yazıcı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özarslan, Y. (2018). Web teknolojilerinin temelleri ve yeterlikleri. *Web Okuryazarlığı* içinde (s. 29-52). Ed. M. Yazıcı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Richardson, J., Milovidov, E. ve Schmalzried, M. (2017). İnternet okuryazarlığı el kitabı. Council of Europe Publishing.
- Sadiku, M. N. O., Shadare, A. E. ve Musa, S. M. (2016). Internet literacy. *International Journal of Advances in Scientific Research and Engineering (IJASRE)*, 2 (11), 17-20.

- Süral, İ. (2018). Web'te mahremiyet gizlilik ve bilgi güvenliği. *Web Okuryazarlığı* içinde (s. 157-186). Ed. M. Yazıcı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- TDK (2023). *Güncel Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- TÜİK (2023). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) adresinden 01.08.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yasan Ak, N. (2020). Development of Internet literacy self-efficacy scale for pre-service teachers. *Turkish Journal of Education* 9 (2), 179-204.

KÜLTÜR OKURYAZARLIĞI

*Hasan Basri KANSIZOĞLU¹
Nurbanu KANSIZOĞLU²*

GİRİŞ

Geleneksel anlayışta okuryazarlık; okuma, yazma ve temel aritmetik becerileriyle ölçülen bir yetkinlik seviyesi olarak değerlendirilmiştir. Kişi yazılı metinlerdeki sembolleri anlayabildiği, kodlama yapabildiği ve basit matematiksel işlemleri gerçekleştirebildiği takdirde okuryazar sayılmıştır. Ne var ki eğitimde bilgi edinmenin temel aracı olarak görülen bu becerinin kapsamı, toplumun bireyden beklediği yetkinliklerin değişmesiyle zaman içinde genişlemiş ve ilk anlamının ötesine geçmiştir. Bu anlayışın bir uzantısı olarak okuryazarlık, bir konuda yetkin olmayı sağlayacak becerilere sahip olma düzeyini belirten ve yalnızca okuma yazma becerileri ile sınırlı olmayan geniş kapsamlı bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır.

UNESCO'nun 1970'lerde gündeme getirdiği "işlevsel okuryazarlık" kavramı, bugünkü manada kullanılan okuryazarlığın temellerini atması bakımından dikkate değerdir. Nitekim işlevsel okuryazarlığın amacı; bireyi sosyal, ekonomik ve yurttaşlık gibi modern toplumun öncelediği görevlere hazırlamaktır (Güneş, 2019). Böylelikle okuryazarlık, temel işlevlere odaklanan sınırlı bir bakış açısından çıkıp kişisel ve toplumsal güçlenmeyi hedefleyen ve her bağlama özel uygulamalar gerektiren sosyokültürel bir yaklaşıma evrilmiştir (Wickens ve Sandlin, 2007). 1990'lı yıllara gelindiğinde ise yeni teknolojilerin ve bilgi medyasının et-

¹ Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., hasanbasrikansizoglu@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-2150-4668

² Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., nurbanukansizoglu@trabzon.edu.tr, ORCID iD: 000-0002-6908-2644

KAYNAKLAR

- Adamson, F., & Darling-Hammond, L. (2014). Policy pathways for twenty-first century skills. In P. Griffin & E. Care (Eds.), *Assessment and teaching of 21st century skills: Methods and approach* (pp. 293-310). Springer.
- Barrett, M. D. (2011). Intercultural competence. *EWC Statement Series*, 2, 23-27.
- Barton, D., & Hamilton, M. (1998). *Local literacies: Reading and writing in one community*. Routledge.
- Bennett, J. M. (Ed.). (2015). *The SAGE encyclopedia of intercultural competence*. Sage.
- Bhowmik, M., & Gube, J. (2022). Anti-racist values and intercultural skills. In K. Kennedy, M. Pavlova & J. C. K. Lee (Eds.), *Soft skills and hard values: Meeting education's 21st century challenges* (pp. 133-148). Taylor & Francis.
- Cervetti, G., Damico, J., & Pearson, P. D. (2006). Multiple literacies, new literacies, and teacher education. *Theory into Practice*, 45(4), 378-386.
- Eğİnli, A. T., & Yalçın, M. (2016). Kültürlerarası yeterliliğin gelişmesi ve kültürlerarası uyum. *Global Media Journal TR Edition*, 7(13), 6-27.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *The Journal of Limitless Education and Research*, 4(3), 224-246.
- Johnston, K. (2021). Key skills in the context of twenty first-century teaching and learning. In D. Murchan & K. Johnston (Eds.), *Curriculum change within policy and practice* (pp. 85-104). Palgrave Mcmillan.
- Kale, M., Deretarla Gül, E., & Tohma, M. (2023). Cultural literacy of preschool teachers teaching children from different cultures. *Early Child Development and Care*, 193(4), 506-518.
- Kivunja, C. (2015). Teaching students to learn and to work well with 21st century skills: Unpacking the career and life skills domain of the new learning paradigm. *International Journal of Higher Education*, 4(1), 1-11.
- Lähdesmäki, T., Baranova, J., Ylönen, S. C., Koistinen, A. K., Mäkinen, K., Juškiene, V., & Zaleskiene, I. (2021). *Learning cultural literacy through creative practices in schools*. Springer.
- Maine, F., & Vrikkı, M. (2021). An introduction to dialogue for intercultural understanding: placing cultural literacy at the heart of learning. In F. Maine & M. Vrikkı (Eds.), *Dialogue for intercultural understanding* (pp. 1-8). Springer.
- MEB (2024). *Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Türkiye yüzyılı maarif modeli*.
- Ochoa, G. G., & McDonald, S. (2020). *Cultural literacy and empathy in education practice*. Palgrave Mcmillan.
- Ochoa, G. G., McDonald, S., & Monk, N. (2016). Embedding cultural literacy in higher education: A new approach. *Intercultural Education*, 27(6), 546-559.
- Partnership for 21st Century Skills. (2009). *P21 framework definitions*. ERIC Clearinghouse.
- Pavletic, H. D. (2012). *Reconfiguring cultural literacy: multi-authored cultural literacy narratives in a post-hirsch age* (Order No. 30263817). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Rapanta, C., Vrikkı, M., & Evagorou, M. (2021). Preparing culturally literate citizens through dialogue and argumentation: Rethinking citizenship education. *The Curriculum Journal*, 32(3), 475-494.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21(2), 95-103.
- Salo-Lee, L. (2007). Towards cultural literacy. In T. Kaivola & M. Melén-Paaso (Eds.), *Education for global responsibility-finish perspectives* (pp. 73-82). Helsinki University Press.
- Shliakhovchuk, E. (2021). After cultural literacy: New models of intercultural competency for life

- and work in a VUCA world. *Educational Review*, 73(2), 229-250.
- Soysal, T. (2021). 21. yüzyıl becerileri çerçeveleri. H. E. Çocuk & T. Soysal (Eds.), içinde *21. yüzyıl becerileri ve Türkçe eğitimi* (s. 19-37). Nobel Yayıncılık.
- Süssmuth, R. (2007). On the need for teaching intercultural skills, challenges for education in a globalizing world. In M. Suarez-Orozco (Ed.), *Learning in the global era: International perspectives on globalization and education* (pp. 195-212). Univ of California Press.
- Thomas, R., M. (2009). Review of cultural literacy: what every American needs to know E. D. Hirsch Jr. *The Clearing House*, 4, 201-202.
- Thomas, N. P., Crow, S. R., & Franklin, L. L. (2011). *Information literacy and information skills instruction: Applying research to practice in the 21st century school library*. Libraries Unlimited.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. John Wiley & Sons.
- UNESCO (2015). *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. UNESCO. Available from: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_eng
- Wickens, C. M., & Sandlin, J. A. (2007). Literacy for what? Literacy for whom? The politics of literacy education and neocolonialism in UNESCO and World Bank sponsored literacy programs. *Adult Education Quarterly*, 57(4), 275-292.
- Yates, L., Woelert, P., Millar, V., & O'Connor, K. (2016). *Knowledge at the crossroads?: Physics and history in the changing world of schools and universities*. Springer.

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE KURAMSAL TEMELLER

Gökhan ORHAN¹

Medya eğitimi; farklı medya türleri üzerinden öğrenmeyi konu edinen bir eğitimidir. Çağdaş medya kültürü ve iletişimsel süreçlerin etkisi medya eğitiminin içeriğini oluşturmaktadır. Medya eğitimi, bireylerin medya okuryazarlığı konusunda yetkin olmalarına yardımcı olarak medya mesajlarına erişmelerine ve bu mesajları seçmelerine, sorgulamalarına, analiz etmelerine, yeniden üretmelerine olanak tanımaktadır. Medya okuryazarlığı, çocukların medya etkileşimlerini ve okul faaliyetlerini birleştiren bir ilişkidir. Son yıllarda dünya genelinde uygulanan politika girişimleri, araştırma projeleri ve eğitim uygulamalarında medya okuryazarlığı daha yaygın hale gelmiş, özellikle son otuz yılda medya okuryazarlığı ve medya eğitimi giderek artan bir öneme sahip olmuştur. Medya aracılığı ile karşılaştığımız hızlı mesaj akışı günlük yaşamımızın önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bu durum, bireylerin iletişim teknolojilerini bilinçli ve doğru kullanma becerisini kazanmalarını gerektirmektedir. Medya okuryazarlığı eğitimi, öğrencilere karşılaşılan medya ile doğru iletişim kurmayı ve medyanın olumsuz etkilerine karşı öğrencilerin bilinçlenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Burn&Durrant (2007), medya okuryazarlığının farkındalığı artırmayı ve medyaya yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmeyi amaçladığını belirtmektedir.

Medya üretiminin sosyal ve kültürel yönleri geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. J. A. Brown (1991), medya içeriği üretiminde sosyal ve kültürel unsurların oynadığı rolü öğrencilere medya eğitimi projelerinin öğrettiğini eleştirel izleme becerilerine yönelik düşüncelerini aktardığı çalışmasında belirtmiştir. Medya içeriğinin, bu içeriği oluşturan kişilerin değerlerini, tutumlarını ve bakış açıları-

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, gokhanorhan0317@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6007-3226

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte okuma ve yazma becerileri daha geniş bir anlam kazanmıştır. Günümüzün multimedya kültüründe “yazmak”, kalemi kağıda dökmekten çok daha karmaşıktır. Örneğin öğrenciler, Türkçe dersinde multimedya odaklı bir sunum hazırlayabilir veya sosyal bilgiler dersinde bir poster tasarlayabilirler. Tüm bu projeler, kağıt üzerine yazı yazmakla aynı temel becerileri gerektirir: düşünceleri organize etme, fikirleri taslak haline getirme ve yeni taslak oluşturma, düzenleme, düzeltme ve projeyi sunma. Fakat bu temel becerilerin ötesinde teknolojiyle uyumlu yazma süreci bireylerin, farklı medya ortamlarında yaratıcılıklarını farklı şekillerde ifade etmelerine olanak tanıyarak düşüncelerini etkili ve doğru iletme becerisini kullanmalarını gerektirmektedir. Medya okuryazarlığı eğitimi çeşitli ikna edici ve düşüncüyü yaymaya yönelik teknikleri, bakış açılarını, önyargıları ve gerçek ile kurgu arasındaki ayrımı analiz etmeyi içermektedir. Bu becerilerin medya okuryazarlığı dersleri aracılığıyla öğretimi, öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirecek ve medya aracılığı ile karşılaştıkları bilgi hakkında kendi düşünce ve değer yargılarını oluşturabilmelerini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Adams, D. M., & Hamm, M. (2001). *Literacy in a multimedia age*.
- Altun, A. (2014). Medya Okur Yazarlığı Eğitimine Yönelik Türkçe Yayınlar: Bir Bibliyografya Denemesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(9), 5-15.
- Alver, F. (2006). Medya yetkinliğinin kuramsal temelleri. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*(7), 10-27.
- Alvermann, D. E., Moon, J. S., Hagwood, M. C., & Hagood, M. C. (2018). *Popular culture in the classroom: Teaching and researching critical media literacy*: Routledge.
- Aufderheide, P. (2018). Media literacy: From a report of the national leadership conference on media literacy. In *Media Literacy Around the World* (pp. 79-86): Routledge.
- Baker, F. (2000). Media Literacy State Teaching Standarts. [Online] Retrieved on.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1): Englewood cliffs Prentice Hall.
- Barton, D., & Hamilton, M. (2012). *Local literacies: Reading and writing in one community*: routledge.
- Baş, M. N. (2022). Ergenlik çağındaki çocukların internet oyunları oynama alışkanlıklarının sosyal medya okuryazarlığı bağlamında incelenmesi. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(2), 135-175. <https://doi.org/10.47771/aid.1088490>
- Bostancı, M. (2019). *Medya Okuryazarlığı*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Burn, A., & Durran, J. (2007). *Media literacy in schools: Practice, production and progression*: Sage.
- Christensen, O.& Tufte, B. (2010). Media education—between theory and practice. *Media literacy education: Nordic perspectives*, 109-120.
- Çakmak, E., & Altun, A. (2013). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programında medya okuryazarlığı eğitimi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(2), 152-170.
- Durak, H., & Seferoğlu, S. S. (2016). Türkiye’de sosyal medya okuryazarlığı ve sosyal ağ kullanım

- örüntülerinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 9(46).
- Hartley, J. (2017). *The uses of digital literacy*: Routledge.
- Hobbs, R. (2011). *Digital and media literacy: Connecting culture and classroom*: Corwin Press.
- Hobbs, R., & Jensen, A. (2009). The past, present, and future of media literacy education. *Journal of Media Literacy Education*, 1(1), 1.
- Jenkins, H. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*: The MIT press.
- Kalan, Ö. G. (2010). Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi/Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, 1(39), 59-73.
- Karatay, H. & Yıldız, İ. (2020). Etkileşimli öğrenme yöntemine uygun medya okuryazarlığı eğitimi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(3), 1112-1134.
- Knobel, M. & Lankshear, C. (2006). Discussing new literacies. *Language Arts*, 84(1), 78.
- Larochelle, M., Bednarz, N. & Garrison, J. W. (1998). *Constructivism and education*: Cambridge University Press.
- Lin, T.B., Li, J.Y., Deng, F & Lee, L. (2013). Understanding new media literacy: An explorative theoretical framework. *Journal of educational technology & society*, 16(4), 160-170.
- MEB (2006). İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretim programı ve kılavuzu. *Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü*.
- Messaris, P. (1998). Visual aspects of media literacy. *Journal of communication*, 48(1), 70-80.
- O'Neill, B. & Hagen, I. (2009). *Media literacy in kids online*. Policy Press.
- Potter, W. J. (2004). *Theory of media literacy: A cognitive approach*. Sage Publications.
- Potter, W. J. (2010). The state of media literacy. *Journal of broadcasting & electronic media*, 54(4), 675-696.
- Potter, W. J. (2018). *Media literacy*. Sage publications.
- Rogow, F. (2004). Shifting from media to literacy: One opinion on the challenges of media literacy education. *American behavioral scientist*, 48(1), 30-34.
- Rosenbaum, J. E., Beentjes, J. W. & Konig, R. P. (2008). Mapping media literacy key concepts and future directions. *Annals of the International Communication Association*, 32(1), 313-353.
- Schmidt, H. C. (2013). Media literacy education from kindergarten to college: A comparison of how media literacy is addressed across the educational system. *Journal of Media Literacy Education*, 5(1), 3.
- Silverblatt, A. & Eliceiri, E. M. E. (1997). *Dictionary of media literacy*.
- Šupšáková, B. (2016). Media education of children and youth as a path to media literacy. *Communication today*, 7(1), 32-51.
- Thoman, E. & Jolls, T. (2004). Media literacy - A national priority for a changing world. *American behavioral scientist*, 48(1), 18-29.
- Thoman, E. & Jolls, T. (2005). Media literacy education: Lessons from the center for media literacy. *Teachers College Record*, 107(13), 180-205.
- Tüzel, S. (2012). Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Türkçe Dersleriyle İlişkilendirilmesi/Integration of Media Literacy Education With Turkish Courses. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 81-96.
- Zettl, H. (1998). Contextual media aesthetics as the basis for media literacy. *Journal of communication*, 48(1), 81-95.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME OKURYAZARLIĞI

Ahmet Gürkan KARATAŞ¹

Eğitim süreçlerinin tümünde olduğu gibi ana dili eğitiminde de ölçme ve değerlendirme önemlidir. Ölçme ve değerlendirme okuryazarı olmak; öğretmenlerin öğrenme öğretme sürecini bütüncül bir biçimde ele almasını, öğrencilerin hazırbulunuşluklarını belirlemesini, öğrencilerin eksikliklerini saptamasını ve onların öğrenme eksikliklerini gidermesini mümkün kılar. Böylece öğrencilerin performansının, öğrenme sürecinin ve eğitim etkinliklerinin nesnel bir şekilde değerlendirilmesi sağlanır. Bunu verimli bir biçimde gerçekleştirmek için testler, gözlemler, rubrikler vb. araçların hangisinin ne zaman işe koşulacağı belirlenmesi gerekir. Çünkü elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, öğrencilere öğrenme durumlarına göre farklı geri bildirimler sunulur.

Ölçme değerlendirme okuryazarlığı salt not vermeye ilişkin bir beceri olarak değerlendirilmeyip bütüncül olarak ele alınırsa verimli olabilir. Bu durum aynı zamanda öğrencilerin temel dil becerilerinde ve ana dili öğrenimine yönelik diğer alanlarda yetkin olmalarını da destekler. Bu çerçevede ölçme ve değerlendirme okuryazarlığının kuramsal temellerini ele almak, ilgili beceri ve yetkinlikleri sıralamak ve bunların Türkçe eğitimine dönük etkilerini irdelemek gerekli görülmüştür.

Okuryazarlık denince akla ilk olarak bireyin ana dilinde okuma yazma becerisine sahip olması durumu gelir. Nitekim Türkçe Sözlük'te ilgili sözcüğün bu yönü tanımlanmıştır (TDK, 2024). Alan yazınında başlarda okuryazarlığa bu açıdan bakılıp kavram tanımlanırken (Ohler, 2009) ilerleyen yıllarda kavramın değişik-

¹ Öğr. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ahmetgurkankaratas@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4730-2992

daşlarıyla etkileşim hâlinde olunmasının okul dışında da eğitim sürecini destekleyeceği düşünülmektedir. Sonuç olarak ölçme ve değerlendirme okuryazarlığı, çağdaş bir öğretmenin sahip olması gereken en temel yetkinliklerindedir.

KAYNAKLAR

- AFT, NCME, & NEA. (1990). Standards for teacher competence in educational assessment of students. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 9(4), 30–32.
- Bachman, L. (2000). Modern language testing at the turn of the century: Assuring that what we count counts. *Language Testing*, 17(1), 1–42.
- Bağcı Ayrancı, B. (2017). Sezdirme yöntemi ile dil bilgisi öğretimi üzerine Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(4), 145-164.
- Black, P., & Wiliam, D. (1998). Inside the black box: Raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan*, 80, 139-148.
- Brookhart, S. M., & Nitko, A. J. (2019). *Educational assessment of students*. (8th eds). Pearson.
- Bütüner, S. Ö., Yiğit, N. ve Çimer, S. O. (2010). Ölçme değerlendirme okuryazarlığı envanterinin Türkçeye uyarlanması. *Education Sciences*, 5(3), 792-809.
- DeLuca, C., & Klinger, D. A. (2010). Assessment literacy development: Identifying gaps in teacher candidates' learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 17(4), 419-438. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2010.516643>
- DeLuca, C., LaPointe-McEwan, D., & Luhanga, U. (2016). Teacher assessment literacy: A review of international standards and measures. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 28, 251-272. <https://doi.org/10.1007/s11092-015-9233-6>
- Deniz, K. ve Keray Dinçel, B. (2019). Türkçe öğretmenlerinin anlama becerilerinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(1), 28-64. <https://doi.org/10.16916/aded.448811>
- Dinçer, L. ve Özkan, Y. Ö. (2024). Öğretmen Değerlendirme okuryazarlığı modellerinin incelenmesi: Tanımlar ve temel bileşenler üzerine bir bakış. *Studies in Educational Research and Development*, 8(1), 85-105.
- Doğan Kahtalı, B. ve Çelik, Ş. (2020). 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda ölçme ve değerlendirme ile Türkçe öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma düzeyleri. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 237-244.
- Erdost, A. (2018). *Türk İngilizce okutmanlarının yabancı dilde ölçme ve değerlendirme okuryazarlığı: Çoklu bir durum araştırması*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Ergül, A., & Çetin, S. (2021). Measurement and assessment literacy levels of teachers in terms of some variables. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1). <http://dx.doi.org/10.17984/adyuebd.755873>
- Göçer, A. (2018). *Süreç ve sonuç değerlendirme yöntem ve araçlarıyla Türkçe eğitiminde ölçme ve değerlendirme*. (2. baskı). Pegem Akademi.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *The Journal of Limitless Education and Research*, 4(3), 224-246. <https://doi.org/10.29250/sead.634908>
- Gürsoy, G. (2017). Ölçme ve değerlendirme okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 281-316.
- Hakim, B. (2015). English language teachers' ideology of ELT assessment literacy. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 3(4), 42-48.
- Isnawati, I. (2023). EFL teachers' assessment literacy. *LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching*, 26(2), 760-769. <https://doi.org/10.24071/llt.v26i2.3654>

- Karatay, H. ve Dilekçi, A. (2019). Türkçe öğretmenlerinin dil becerilerini ölçme ve değerlendirme yeterlikleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(1), 685-716.
- Kolcuoğlu, B. ve Boylu, E. (2024). Yabancı dil olarak Türkçe öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme okuryazarlıkları üzerine bir inceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(1), 249-272. <https://doi.org/10.20296/tsadergisi.1361653>
- Lai, E. R., & Waltman, K. (2008). Test preparation: Examining teacher perceptions and practices. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 27(2), 28-45. <https://doi.org/10.1111/j.1745-3992.2008.00120.x>
- McMillan, J. H. (2000). Fundamental assessment principles for teachers and school administrators. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7, 78-93. <https://doi.org/10.7275/5kc4-jy05>
- MEB. (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- MEB. (2019). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı (1-8. sınıflar)*. MEB.
- MEB. (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. MEB.
- Mertler, C. A. (2004). Secondary teachers' assessment literacy: Does classroom experience make a difference?. *American Secondary Education*, 33(1), 49-64.
- Mertler, C. A. (2009). Teachers' assessment knowledge and their perceptions of the impact of classroom assessment professional development. *Improving Schools*, 12(2), 101-113. <https://doi.org/10.1177/1365480209105575>
- Mertler, C. A., & Campbell, C. (2005). *Measuring teachers' knowledge and application of classroom assessment concepts: development of the assessment literacy inventory*. [Paper presentation]. Annual meeting of the American Educational Research Association, Montréal, Quebec, Canada.
- Mete, G. (2020). Okuryazarlık türleri ve 2023 eğitim vizyonu belgesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 6(22), 109-120. <https://doi.org/10.29228/kesit.40368>
- Musikin, M. A., Effendi, M., & Matore, E. (2020). Issues and Recommendations on Teacher's Competency in Assessment Literacy. *Journal of Critical Review*, 7(17), 801-808.
- Ohler, J. (2009). New-media literacies. *Academe*, 95(3), 30-33.
- Plake, B. S., & Impara, J. C. (1996). Teacher assessment literacy: What do teachers know about assessment?. In *Handbook of classroom assessment* (pp. 53-68). Academic Press.
- Popham, W. J. (2009). Assessment literacy for teachers: Faddish or fundamental? *Theory into Practice*, 48(1), 4-11. <https://doi.org/10.1080/00405840802577536>
- Popham, W. J. (2011). *Transformative assessment in action: An inside look at applying the process*. ASCD.
- Scarino, A. (2013). Language assessment literacy as self-awareness: Understanding the role of interpretation in assessment and in teacher learning. *Language testing*, 30(3), 309-327. <https://doi.org/10.1177/0265532213480>
- Stiggins, R. J. (1991). Assessment literacy. *Phi Delta Kappan*, 72(7), 534-539.
- TDK. (2024). *Güncel Türkçe sözlük* [Elektronik versiyon]. <http://www.tdk.gov.tr>
- Türkben, T. (2022). Türkçe öğretmenlerinin sınıf içi öğrenme becerilerini ölçme ve değerlendirme yeterlikleri. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 13(25), 45-72.
- Vargelen Akcin, H. ve Keray Dinçel, B. (2022). Türkçe öğretmenlerinin lisans eğitimlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 872-909. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1082262>
- Webb, N. L. (2002). *Assessment literacy in a standards-based urban education setting*. Paper presented at American Educational Research Association Annual Conference, New Orleans.
- Yiğit, F. ve Kırmımlı, B. (2015). Türkçe öğretmenlerinin alternatif ölçme değerlendirme yöntemlerinin işlevleri ve kullanımla sıklığı hakkındaki görüşleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 45(205), 64-86.
- Yüceer, D. (2024). Türkçe öğretmeni adaylarının soru hazırlamaya dair deneyim ve görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 12(1), 69-86. <https://doi.org/10.16916/aded.1348733>

PROGRAM OKURYAZARLIĞI

Bilge KUŞDEMİR KAYIRAN¹

Eğitim-öğretim sürecinde öğretmenin yararlandığı temel kaynak, “eğitim-öğretim programları”dır. Bu programlar durağan, değişmez değil, dinamik ve sürekli değişmekte, gelişmekte olan dokümanlardır. Öğrencileri belirli bir süre içerisinde yetiştirmeye yönelik hazırlanan düzenli eğitim durumlarının tümü (Ertürk, 1998) olarak tanımlanan eğitim programı; bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, Milli Eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik bütün faaliyetleri içerir (Varış, 1997). Eğitim programı, öğrencilerin, okulun yönlendirmesi ile karşılaştıkları öğrenme yaşantıları için bir plândır ve program bu yaşantıları sıralamada ve yönlendirmede bir araç işlevi görmektedir (Oliva, 2009). Öğretim programı ise eğitim programı içerisinde ağırlık taşıyan genellikle belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceri ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda plânlı bir şekilde kazandırılmasına yönelik bir programdır (Varış, 1997). Eğitim programında, belirlenen hedeflere yönelik plânlanan bütün eğitim etkinlikleri yer alırken; öğretim programında, belli bir eğitim kademesinde, çeşitli derslerde ve sınıflarda ele alınacak konularla ilgili bütün öğretim etkinlikleri yer almaktadır.

Hazırlanan öğretim programının niteliği kadar, bu programın öğretmenler tarafından doğru bir şekilde uygulanması da programın hedeflerine ulaşmada ve başarılı olmasında etkilidir (Ogar ve Awhen, 2015). Öğretmenlerin program konusundaki donanımı ve hâkimiyeti “program okuryazarlığı” kavramıyla

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi AD., kbilge01@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6664-2688

Adı geçen programdaki bu vurgu, öğretmenin öğretimini yaptığı ders kadar, ilişkilendirebileceği derslerin de programları hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirir. Bu durum da öğretmenlerin program okuryazarlığı becerisine sahip olmasının önemini bir kez daha ön plana çıkarmaktadır. Ana dili eğitiminin yapıldığı Türkçe dersi öğretim programının uygulama esaslarında ayrıca; öğretmenlerden olumlu bir sınıf iklimi oluşturmaları ve programda belirlenen temaların işleniş sırası ve temalara ayrılan süreyi öğrenci düzeylerini ve çevresel şartları dikkate alarak planlamaları da beklenmektedir (MEB, 2024a; MEB, 2024b). Burada belirtilen olumlu sınıf iklimi oluşturma ve bireysel-çevresel değişkenleri göz önünde bulundurarak öğretimi yapılandırma, öğretmenin programı ve öğrencilerini çok iyi analiz ederek yapabileceği uygulamalardır. Burada da öğretmenin pedagojik bilgilerinin yanı sıra programa ilişkin bilgilerinin, özellikle de, program okuryazarlığı becerilerinin gerekliliği vurgulanabilir.

Sonuç olarak, program okuryazarlığı ve ana dili eğitimi arasındaki ilişki, eğitim sürecinin etkili bir şekilde yürütülmesi için birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur. Program okuryazarlığı, ana dili eğitiminin etkililiğini arttırarak, öğrencilerin dil becerilerinin geliştirilmesinde katkı sağlar.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, S. (2020). Öğretim programı okuryazarlığı kavramının kavramsal yönden analizi: Bir ölççek geliştirme çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 315-332.
- Ariav, T. (1988). *Growth in teachers' curriculum knowledge through the process of curriculum analysis*. Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA, April 5-9, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED299234.pdf>.
- Aslan, S., ve Gürten, E. (2019). Ortaokul öğretmenlerinin program okuryazarlık düzeyleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 171-186.
- Bolat, Y. (2017). Eğitim programı okuryazarlığı kavramı ve eğitim programı okuryazarlığı ölçeği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(18), 121-138.
- Bolat, Y. (2021). *Eğitim programı okuryazarlığı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Darling-Hammond, L. (2000). Teacher quality and student achievement. *Education Policy Analysis Archives*, 8, 1.
- Demir, C. ve Yapıcı, M. (2007). Ana dili olarak Türkçenin öğretimi ve sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 177-192.
- Demirel, Ö. (2004). *Öğrenme sanatı*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Erdamar, F. T. ve Akpınar, B. (2021). Yönetici perspektifinden sınıf öğretmenlerinin program okuryazarlık becerilerinin analizi. *Journal of History School*, 52, 1861-1884.
- Erdem, C. ve Eğmir, E. (2018). Öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığı düzeyleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 123-138.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. 10. Baskı. Ankara: Meteksan A.Ş.
- Farmer, L. (2019). News literacy and face news curriculum: School librarians perceptions of pedo-

- gological practices. *Journal of Media Literacy Education*, 11(3), 1-11.
- Fer, S. (2015). *Öğretim tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gömlüksiz, M. N. ve Erdem, Ş. (2018). Eğitim fakültesi ve PFE programına kayıtlı öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığına ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 73, 509-529.
- Kahramanoğlu, R. (2019). Öğretmenlerin öğretim programı okuryazarlığına yönelik yeterlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 827-840.
- Karagülle, S., Varki, E. ve Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1995). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Keskin, A. ve Korkmaz, H. (2017). Öğretmenlerin "program okuryazarlığı" kavramına yükledikleri anlam. 5. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi*. 26-28 Ekim 2017, Muğla, Türkiye.
- Keskin, A. ve Korkmaz, H. (2021). Öğretmenlerin öğretim programı okuryazarlığı algı ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 857-884.
- MEB, (2024a). İlkokul Türkçe dersi öğretim programı (1,2,3 ve 4. sınıflar) Türkiye yüzülyı maarif modeli. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB, (2024b). Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Türkiye yüzülyı maarif modeli. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Northcote, M. ve Lim, C. P. (2009). The state of pre-service teacher education in the Asia-Pacific region. In C. P. Lim, K. Cock, G. Lock ve C. Brook (Eds.), *Innovative practices in pre-service teacher education: An Asia-Pacific perspective* (p. 23-28). Netherlands: Sense Publishers.
- Nsiband, R. N. ve Modiba, M. M. (2012). 'I just do as expected'. Teachers' implementation of continuous assessment and challenges to curriculum literacy. *Research Papers in Education*, 27(5), 629-645.
- Ogar, O. E. ve Awhen, F. (2015). Teachers perceived problems of curriculum implementation in tertiary institutions in cross river state of Nigeria. *Journal of Education and Practice*, 6(19), 145-151.
- Oliva, P. F. (2009). *Developing the curriculum*, Boston: Ally and Bacon.
- Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (2017). *Curriculum: Foundations, principles and issues*. Vivar: Pearson Education.
- Park, R. (2008). Justifying curriculum decisions, In: J. R. Martin (Ed.), *Readings in the philosophy of education: A study of curriculum*. Boston: Allyn and Bacon.
- Pinar, W. F., Reynolds, W. M., Slattery, P. ve Taubman, P. M. (1995). *Understanding curriculum: An introduction to the study of historical and contemporary curriculum discourses*. New York: Peter Lang.
- Sarıca, R. (2020). Öğretmenlerin eğitim programı okuryazarlıkları üzerine bir çalışma. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 132-170.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tan, Ş. (2005). *Öğretimi planlama ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Thornton, S. J. (2005). *Teaching social studies that matters: Curriculum for active learning*. New York, NY: Teachers College Press.
- Varış, F. (1997). *Eğitimde program geliştirme*. 7. Baskı. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Yakar, A. (2016). Geleceğin eğitimi üzerine program ve tasarım modeli önerileri: Yaşamsal eğitim programları ve yaşamsal öğretim tasarımları. *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-15.
- Yar Yıldırım, V. ve Dursun, F. (2019). Okul yöneticileri öğretim programı okuryazarlık düzeyleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 705-750.

SANAT OKURYAZARLIĞI

Yusuf KUMMUZ¹

KURAMSAL TEMELLER

Okuryazar sözcüğü, okuma ve yazma eylemlerinin temel anlamlarının birleşmesi yoluyla oluşmuş ve aynı anlamını koruyarak temel okuma ve yazma becerisine sahip olma ifadesiyle kullanılagelmiştir. Yirminci yüzyılın sonlarına kadar sadece temel okuma yazma becerisi anlamında kullanılsa da farklı okuma yazma ihtiyaçlarının ortaya çıkmasıyla yirmi birinci yüzyılda bu kavram anlam olarak genişlemiştir. Okuryazar sözcüğü, Türkçede, temel anlamda okuması yazması olan, öğrenim görmüş (kimse), okuryazarlık sözcüğü ise okuryazar olma durumu (TDK, 2011) olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel okuryazar, sözcüğünün bu şekilde karşılık bulması doğaldır. Ancak günümüzde teknolojinin hızla artmasıyla birlikte bireylerin ve toplumların yaşam biçiminin değişmesi sonucunda bu tanım yetersiz kalmakta, okuryazarlığı kısmen karşılamaktadır. Okuryazarlık, hızla değişen dünyanın ortaya çıkardığı medyanın bilgi verme aracı olarak giderek güçlenmesi, bilgiye ulaşma yollarının çeşitliliği, internet kullanımının yaygınlaşması, kitap fuarlarının çoğalması ve çeşitlenmesi, ulaşımın kolaylaşmasıyla birlikte kitap ve öğrenme materyalleri ticaretinin hızlanması gibi durumların etkisiyle durağanlıktan uzak hatta çok karmaşık ve hızla değişen bir süreç hâlini almıştır (Lankshear ve Knobel, 1999, Akt. Nergis, 2011). Kress (2003) okuryazarlığın günümüzde çok çeşitli sosyal, teknolojik ve ekonomik faktörlerden ayrı düşünülmesinin mümkün olmadığını vurgular. Özdemir (2021) okuryazarlık kavramının, genel olarak insanların basılı materyalleri üretebilme ve üretilmiş materyalleri

¹ Dr., Türk Dili Öğretmeni Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi, kummuzyusuf@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2673-526X

KAYNAKLAR

- Ağluç, Leyla. 2013. Sanat Yaratıcılık Bağlamında İnsan ve Yaratma Güdüsü. **Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi**. c. 3. s. 1: 1-14.
- Akkurt, Selim, Olcay Boratav. 2018. Neden Sanat Eğitimi. **Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi**. c. 1. s. 1: 54-60.
- Anagün, Sengül, S. 2018. Teachers' Perceptions about the Relationship Between 21 st Century Skills and Managing Constructivist Learning Environments. **International Journal of Instruction**. v. 11. n. 4: 825-840.
- Aşçı, Murat. 2009. Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak okuryazarlık. **Değerler Eğitimi Dergisi**. c. 7. s. 17: 9-26.
- Ateş, Murat, Ali Umut Aşçı. 2021. Okuryazarlık Kavramı ve Eğitimle İlişkili Okuryazarlık Türleri. **TURKCESS Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı**. s. 456-472.
- Aytaş, Gıyaseddin, Kadir Kaplan. 2017. Medya Okuryazarlığı Bağlamında Yeni Okuryazarlıklar. **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 18. s. 2:291-310.
- Baki, Yasemin. 2024. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Çok Katmanlı Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme. **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**. c. 13. s. 1: 213-238.
- Barton, Georgina. 2014. Literacy and the Arts: Interpretation and Expression of Symbolic Form. **Literacy in the Arts: Rethorising Learning and Teaching**. ed. Barton Georgina. Switzerland: Spriger Science: 3-19.
- Belet Boyacı, Ş. Dilek, Mediha Güner Özer. 2019. Öğrenmenin Geleceği: 21. Yüzyıl Becerileri Perspektifiyle Türkçe Dersi Öğretim Programları. **Anadolu Journal of Educational Sciences International**. c. 9. s. 2: 708-738.
- Buyurgan, Serap, Ufuk Buyurgan. 2020. **Sanat Eğitimi ve Öğretimi**. Ankara: Pegem Akademi.
- Jols, Tessa, Elizabeth Toman. 2008. **21. Yüzyıl Okuryazarlığı Medya Okuryazarlığına Genel Bir Bakış ve Sınıf içi Etkinlikler**. Çev. Cevat Elma, Alper Kesten. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Kocaarslan, Gülcan Erden. 2024. **Tercihle Dayalı Sanat Eğitiminin Yenilikçi Düşünme Eğilimi Sanatsal Yaratıcılık ve Tutuma Etkisi**. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köksoy, Aylin Mentiş. 2018. Exemination of Art Literacy Levels of Students Studying in the Education Faculties. **Journal of Education and Training Studies**. v. 6. n. 5: 101-110.
- Kress, Gunther. 2003. **Literacy in the New Media Age**. London: Routledge.
- Kurudayıoğlu, Mehmet, Sait Tüzel. 2010. 21. YY. Okuryazarlık Türleri Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. **Türklük Bilimi Araştırmaları**. s. 28: 283-298.
- Longley, Laura. 1999. **Gaining The Arts Advantage: Lessons From School Districts That Value Arts Education**. Chicago.
- Mason, Barbara. 2024. **5 Reasons Art Can Help a Child's Developmant**. <https://www.goldenroadarts.org/kids-art-lessons/why-kids-need-art/> [Erişim Tarihi: 20.08.2024]
- MEB, 2019. **Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı**. Ankara.
- MEB, 2024. **Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli)**. Ankara.
- Mcardle, Felicity, Susan Kay Wright. 2014. First Litarecies: Art, Creativity, Play, Constructive Meaning-Making. **Literacy in the Arts: Rethorising Learning and Teaching**. ed. Barton Georgina. Switzerland: Spriger Science: 21-37.
- Nergis, Aysegül. 2011. Okuryazarlık Kültürü ve Değişen Okuryazarlık Türleri. **International Online Journal of Educational Sciences**. c.3. s. 3: 1133-1154.
- NCAS. 2024. **National Core Arts Standarts: A Conseptual Framework for Arts Learning**. [www.nationalartsstandards.org Erişim Tarihi: 20.08.2024]

- Ören, Şenkaya. 2015. Sanatın Doğuşunda İletişimle Aralarındaki Varoluşsal Birliktelik ve Sanat Eyleminde Psikolojik İletişimin Önemi. *Atatürk İletişim Dergisi*. s. 8: 207-226.
- Özdemir, Osman. 2021. Dijital Okuryazarlık. *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. ed. Emine Kolaç ve Sibel Dal. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık: 694-737.
- San, İnci. 1982. Sanat Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. c. 1. s. 15: 2015-226.
- Serin, Rifat, Selma Taşkesen. 2021. Ortaokul Öğrencilerinin Görsel Sanatlar Dersi Tutumları ve Sanat Yansıtma Biçimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Sanat Eğitimi Dergisi*. c. 9. s. 2:140-452.
- Sur, Emine. 2022. Okuryazarlık Kavramı ve Türkiye'deki Okuryazarlık Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi(AKEF) Dergisi*. c. 4. s. 2: 445-467.
- TDK. 2011. *Türkçe Sözlük*. Ankara.
- Tolibovich, Sadiev Soli. 2023. Developing Student's Artistic Literacy Extra – Curriculum Activities. *Science and Innovation*. v. 2. n. 9:106-108.
- Uyar, Erkan, Ebru Temiz. 2019. Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Eurasian Journal of Music nad Dance*. s.15: 69-77.
- Wagner, Tony. 2008. *The Global Achievement Gap: Why Even Our Best Schools Don't Teach The New Survival Skills Our Children Need-And What We Can Do About It*. New York: Basic Books.
- Yıldız, Uğur. 2022. Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencilerinin Sanat Eğitime Yönelik Tutumları ile Sanat Okuryazarlığı İlişkinin İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*. v. 15. n. 92: 223-236.
- Yücetoker, İzzet. 2014. Sanat Okuryazarlığı Ölçeğinin Hazırlanması ve Geliştirilmesi. *Sanat Eğitimi Dergisi*. c. 2. s. 1: 112-126.
- Çevrimiçi Kaynaklar*
- EBA. 2024. https://ders.eba.gov.tr/ders/proxy/VCollabPlayer_v0.0.1019/index.html#/main/curriculum-Resource?resourceID=bf46d168e041e49356025c1244e62d9&resourceTypeID=3&loc=-1&showCurriculumPath=true [Erişim Tarihi: 20.08.2024]
- UNESCO, 2024. <https://www.unesco.org/en/fieldoffice/brasilia/expertise/art-day> [Erişim tarihi: 21.08.2024]
- Schools Heights Ebeveyn Öğretmen Örgütü (SHPTO). 2024. <https://www.shpto.org/art-literacy> [Erişim Tarihi:20.08.2024].

TEKNOLOJİ OKURYAZARLIĞI

*Rifat Ramazan BERK¹**Gizem BERK²*

GİRİŞ

Çağdaş eğitim ortamlarında, teknoloji okuryazarlığı, özellikle dil eğitimi alanında etkili öğretim ve öğrenim süreçlerinin temel bir unsuru haline gelmiştir. Teknoloji okuryazarlığı, bireylerin teknolojiyi etkili bir şekilde kullanma, yönetme ve değerlendirme becerilerini kapsamakta ve bu beceriler, eğitim çıktılarının geliştirilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır (Davies, 2011; Cajas & Gallagher, 2001). Eğitim kurumları, öğrenme deneyimlerini kolaylaştırmak ve zenginleştirmek için teknolojiyi eğitimle giderek daha fazla bütünleştirmektedir; bu durum, öğretmenler ve öğrenciler arasında daha derin etkileşimlerin gerçekleşmesine imkân sağlamaktadır (Ertmer et al., 2012).

Teknoloji okuryazarlığı, dijital araçları kullanarak ders içeriklerine erişimi artırır, öğrencilere özelleştirilmiş öğrenme ortamları sunar ve işbirlikçi öğrenme fırsatlarını geliştirir. Bu yetkinlik, öğrencilerin dil öğrenme süreçlerinde daha etkin rol almalarını ve dile dair bilgilerini uygulamalı bir şekilde pekiştirmelerini sağlar. Aynı zamanda öğretmenler, dijital teknolojiler aracılığıyla derslerini daha etkileşimli hâle getirerek, öğrenci motivasyonunu ve katılımını artırabilirler. Böylece, eğitimde teknolojinin etkin bir şekilde kullanılması, öğrenme ortamlarının daha etkili hâle gelmesine katkı sağlar (Smeets, 2005). Bu bağlamda, teknoloji okur-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik, rifatberk@bayburt.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-7505-7787

² Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Öğretim Teknolojileri AD., gizemcevik@bayburt.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8740-6681

KAYNAKLAR

- Abdulrahman, T., Basalama, N., & Widodo, M. R. (2018). The Impact of Podcasts on EFL Students' Listening Comprehension. *International Journal of Language Education*, 2(2), 23-33. <https://doi.org/10.26858/ijole.v2i2.5878>
- Azuma, R.T., 1997. A survey of augmented reality. *Presence: Teleoperators & Virtual Environments*. 6(4), 355-385. <https://doi.org/10.1162/pres.1997.6.4.355>.
- Azuma, R., Bailiot, Y., Behringer, R., Feiner, S., Julier, S., & MacIntyre, B. (2001). Recent advances in augmented reality. *IEEE computer graphics and applications*, 21(6), 34-47. <https://doi.org/10.1109/38.963459>
- Berk, R. R., & Açık, F. (2021). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Elektronik Dinletilerin Dinlediğini Anlama Başarısı ve Dinleme Kaygısına Etkisi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(32), 329-348. <https://doi.org/10.35675/befdergi.747319>
- Berk, R., Berk, G., & Ustabulut, M.Y. (2018). *Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Bilişim Teknolojilerinin Ölçme Aracı Olarak Kullanılması: Kahoot Örneği*. Presented at the 27th International Conference on Educational Sciences, 2018.
- Blattner, G., & Lomicka, L. (2012). Facebook-ing and the social generation: A new era of language learning. *Alsic. Apprentissage des Langues et Systèmes d'Information et de Communication*, 15(1). <https://doi.org/10.4000/alsic.2413>
- Cajas, F and Gallagher, J.J. (2001), The interdependence of scientific and technological literacy. *Journal of Research in Science Teaching*, 38(7): 713-714. <https://doi.org/10.1002/tea.1027>
- Chen, L., Chen, P., & Lin, Z. (2020). Artificial intelligence in education: A review. *IEEE Access*, 8, 75264–75278. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.2988510>
- Crowe, A. R. (2006). Technology, citizenship, and the social studies classroom: Education for democracy in a technological age. *International Journal of Social Education*, 21(1), 111-121.
- Davies, R. S. (2011). Understanding technology literacy: A framework for evaluating educational technology integration. *Tech Trends*, 55(5), 45–52. DOI: 10.1007/s11528-011-0527-3
- Elverici, S. E. (2024). Mobile Technologies in Blended Learning Environments for Better Speaking Classes via Voki. *Shanlax International Journal of Education*, 12(2), 1-7. <https://doi.org/10.34293/education.v12i2.6229>
- Ertmer, P. A., Ottenbreit-Leftwich, A. T., Sadik, O., Sendurur, E., & Sendurur, P. (2012). Teacher beliefs and technology integration practices: A critical relationship. *Computers & Education*, 59(2), 423–435. DOI: 10.1016/j.compedu.2012.02.001
- Fryer, L., & Carpenter, R. (2006). Bots as language learning tools. *Language Learning & Technology*, 10(3), 8–14.
- Fuchs, B. (2014). The writing is on the wall: Using Padlet for whole-class engagement. *LOEX Quarterly*, 40(4), 7-9.
- Gay, G. (2014). Kültürel değerlere duyarlı eğitim: Teori, araştırma ve uygulama (2.Baskı). Hasan Aydın (Çev.Ed.). Ankara: Anı.
- Godwin-Jones, B. (2003). Blogs and wikis environments for on-line collaboration. *Language Learning & Technology*, 7(2), 12-16.
- Godwin-Jones, R. (2016). Augmented reality and language learning: From annotated vocabulary to place-based mobile games. *Language Learning & Technology*, 20(3), 9–19.
- Hasan, M. M., & Hoon, T. B. (2013). Podcast applications in language learning: A review of recent studies. *English language teaching*, 6(2), 128-135. <https://doi.org/10.5539/elt.v6n2p128>
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of educational research*, 77(1), 81-112. <https://doi.org/10.3102/003465430298487>
- Hughes, T. P. (2004). *Human-built world: How to think about technology and culture*. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226120669.001.0001>

- ITEA (International Technology Education Association). (2007). Standards for technological literacy: Content for the study of technology (3rd ed.). Reston, VA: Author
- Li, M. (2012). Use of wikis in second/foreign language classes: A literature review. *CALL-EJ*, 13(1), 17-35.
- Lin, T. J., & Lan, Y. J. (2015). Language learning in virtual reality environments: Past, present, and future. *Journal of Educational Technology & Society*, 18(4), 486-497.
- Martin, S., Diaz, G., Sancristobal, E., Gil, R., Castro, M. ve Peire, J. (2011). New technology trends in education: Seven years of forecasts and convergence. *Computers and Education*, 57(3), 1893-1906. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.04.003>
- Mayer, R. E. (2017). Using multimedia for e-learning. *Journal of computer assisted learning*, 33(5), 403-423. <https://doi.org/10.1111/jcal.12197>
- MEB. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı* (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2020). *Dijital okuryazarlık öğretmen kılavuzu*. Ankara. <http://Cdn.Eba.Gov.Tr/Kitap/Digital/>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. Ankara: MEB Yayınları.
- Moore, D. R. (2011). Technology literacy: The extension of cognition. *International journal of technology and design education*, 21, 185-193. <https://doi.org/10.1007/s10798-010-9113-9>
- OECD (2001), "Understanding the Digital Divide", *OECD Digital Economy Papers*, No. 49, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/236405667766>.
- Özdemir, O. (2021). *Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımı*. E. Kolaç & S. Dal (Ed.). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi* (2. baskı içinde (s. 589-627). Nobel Akademik.
- Pedro, F., Subosa, M., Rivas, A., & Valverde, P. (2019). *Artificial intelligence in education: Challenges and opportunities for sustainable development*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366994>
- Plump, C. M., & LaRosa, J. (2017). Using Kahoot! in the classroom to create engagement and active learning: A game-based technology solution for eLearning novices. *Management Teaching Review*, 2(2), 151-158. <https://doi.org/10.1177/2379298116689783>
- Rosell-Aguilar, F. (2007). Top of the Pods—In Search of a Podcasting "Podagogy" for Language Learning, *Computer Assisted Language Learning*, 20(5), 471-492, DOI: 10.1080/09588220701746047
- Sever, S. (2000). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Anı Yayınları, Ankara
- Shih, Y. C. (2015). A virtual walk through London: Culture learning through a cultural immersion experience. *Computer Assisted Language Learning*, 28(5), 407-428. <https://doi.org/10.1080/09588221.2013.851703>
- Skophammer, R. & Reed, P. A. (2014). Technological literacy courses in pre-service teacher education. *The Journal of Technology Studies*, 40(2), 68–81. <https://doi.org/10.21061/jots.v40i2.a.2>
- Smeets, E. (2005). Does ICT contribute to powerful learning environments in primary education? *Computers & Education*, 44(3), 343–355. DOI: 10.1016/j.compedu.2004.04.003
- Sun, Y. C. (2009). Voice blog: An exploratory study of language learning. *Language Learning & Technology*, 13(2), 88–103. Retrieved from <http://llt.msu.edu/vol13num2/sun.pdf>
- Thorne, S. L., & Reinhardt, J. (2008). "Bridging activities," new media literacies, and advanced foreign language proficiency. *Calico Journal*, 25(3), 558-572. <https://doi.org/10.1558/cj.v25i3.558-572>
- U.S. Department of Education. (1996, June). Getting America's students ready for the 21st century: Meeting the technology literacy challenge (online). Retrieved September 29, 2008, from <http://www.ed.gov/Technology/Plan/NatTechPlan/>.
- Van Dijk, J. A. G. M. (2006). Digital divide research, achievements, and shortcomings. *Poetics*, 34(4-5), 221–235. DOI: 10.1016/j.poetic.2006.05.004

- Vesselinov, R. & Grego, J. (2016) The Babel efficacy study: Final report. Queens College, City University of New York.
- Warschauer, M., & Matuchniak, T. (2010). New technology and digital worlds: Analyzing evidence of equity in access, use, and outcomes. *Review of Research in Education*, 34(1), 179–225. DOI: 10.3102/0091732X09349791
- Weller, A. (2013). The use of Web 2.0 technology for pre-service teacher learning in science education. *Research in Teacher Education*, 3(2), 40-46.
- Zhou, F, Duh, H. B. L., ve Billinghamurst, M. (2008), Trends in augmented reality tracking, interaction and display: A review of ten years of ISMAR. *Ieee International Symposium on Mixed and augmented reality*,15-18.

YAPAY ZEKÂ OKURYAZARLIĞI

Arif ÇERÇİ¹
Gamze YORULMAZ²

YAPAY ZEKÂ OKURYAZARLIĞININ KURAMSAL TEMELLERİ

Bu bölümde yapay zekâ ve yapay zekâ okuryazarlığı kavramları hakkında bilgi verilerek ilgili kavramların ana hatlarıyla anlaşılması amaçlanmıştır. Yapay zekâ okuryazarlığının ne olduğunun anlaşılması adına, ilk başta “yapay zekâ” kavramının açıklanması gerekli görülmüştür. Daha sonra yapay zekâ okuryazarlığı detaylı olarak ele alınmıştır.

Yapay Zekâ

İnsanlar tarih boyunca farklı ihtiyaçlar duymuştur. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda teknoloji ortaya çıkmış, gelişmiş ve evrilmiştir. Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler doğrultusunda oluşturulan, insan özelliklerine sahip teknoloji olarak adlandırılan yapay zekâ önem kazanmış ve yaşamın bir parçası hâline gelmiştir. Alan yazında "Artificial Intelligence" şeklinde adlandırılan yapay zekâ (AI) kavramının kesin ortaya çıkış yeri ve zamanı konusunda çeşitli görüşler mevcuttur; fakat genel olarak 1950'lere dayandığı kabul edilmektedir. 1950 yılında Alan Turing'in geliştirdiği Turing Testi, yapay zekâ araştırmaları ve gelişimi için kritik bir dönüm noktasıdır. Bu test, makinelerin insan benzeri davranış sergileyebilme yeteneklerini ölçmek amacıyla tasarlanmıştır. Turing Testi, yapay zekâ alanında

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/Türkçe Eğitimi AD., arifcerci@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5398-8030

² Öğretmen, MEB, gamzehocatr@gmail.com, ORCID iD: 0009-0006-0684-7087

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, T., Kaya, M. H., & Cansu, F. K. (2023). Revolutionizing education with AI: Exploring the transformative potential of ChatGPT. *Contemporary Educational Technology*, 15(3), ep429. <https://doi.org/10.30935/cedtech/13152>
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26. <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-17-makale-1>
- Baykal, M. (2000). "Dil Kirlenmesi" Evrensel Kültür, Sayı:103, Temmuz 2000
- Copilot. (2024). <https://copilot.microsoft.com/>
- Çelebi, C., Demir, U. & Karakuş, F. (2023). Yapay zekâ okuryazarlığı konulu çalışmaların sistematik derleme yöntemiyle incelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi* 5(2), 535-560. <https://doi.org/10.51119/ereegf.2023.67>
- Çetindamar, D., Kitto, K., Wu, M., Zhang, Y., Abedin, B., & Knight, S. (2022). Explicating illiteracy of employees at digital workplaces. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 71, 810 - 823. <https://doi.org/10.1109/TEM.2021.3138503>
- Eyüp, B., & Kayhan, S. (2023). Pre-Service Turkish Language Teachers' Anxiety and Attitude toward Artificial Intelligence. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 11(4), 43-56.
- Evangelista, I., Blesio, G. & Benatti, E. (2018). Why are we not teaching machine learning at high school? A proposal. In 2018 World Engineering Education Forum-Global Engineering Deans Council (WE-EF-GEDC), 1-6. IEEE. doi: 10.1109/WEEF-GEDC.2018.8629750
- Farrelly, T., & Baker, N. (2023). Generative artificial intelligence: Implications and considerations for higher education practice. *Education Sciences*, 13 (11), 1109.
- Ferikoğlu, D. (2021). Öğretmenler için yapay zekâ farkındalık düzeyi ölçeği: güvenilirlik ve geçerlilik çalışması [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Demir, K., & Güraksin, G. E. (2022). Determining middle school students' perceptions of the concept of artificial intelligence: A metaphor analysis. *Participatory Educational Research*, 9(2), 297-312. <https://doi.org/10.17275/per.22.41.9.2>
- Hornberger, M., Bewersdorff, A., & Nerdel, C. (2023). What do university students know about Artificial Intelligence? Development and validation of an AI literacy test. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 5, 100165.
- Karakoç Keskin, E. (2023). Yapay zekâ sohbet robotu chatgpt ve Türkiye internet gündeminde oluşturduğu temalar. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 7(2), 114-131.
- Karakuş, Geçgel & Çetin- *International Journal of Active Learning*, 8(1), 2024, 50-63
- Karaoğlu Yılmaz, F. G. & Yılmaz, R. (2023). Yapay zekâ okuryazarlığı ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dergisi*, 5(2), 172-190. <https://doi.org/10.53694/bited.1376831>
- Kellner, D. (2001). New technologies/new literacies: Reconstructing education for the new millennium. *International Journal of Technology and Design Education*, 11(1), 67-81. <https://doi.org/10.1023/A:1011270402858>
- Kress, G. (2003). *Literacy in the new media age*. Psychology Press. [https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=2vaNeafOoiYC&oi=fnd&pg=PP17&dq=Kress,+G.+R.+\(2003\).+Literacy+in+the+new+media+age:+Psychology+Press.&ots=Uwj7oZE7Td&sig=eitLpVGD1wasb4NOBjNMDlmjOU](https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=2vaNeafOoiYC&oi=fnd&pg=PP17&dq=Kress,+G.+R.+(2003).+Literacy+in+the+new+media+age:+Psychology+Press.&ots=Uwj7oZE7Td&sig=eitLpVGD1wasb4NOBjNMDlmjOU)
- Knox, J. (2020). Artificial intelligence and education in China. *Learning, Media and Technology*, 45(3), 298-311. <https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1754236>
- Laupichler, M. C., Aster, A., Haverkamp, N., & Raupach, T. (2023). Development of the "scale for the assessment of non-experts' AI literacy"—An exploratory factor analysis. *Computers in Human Behavior Reports*, 12, 100338.
- Lee, R. (2021). *Artificial intelligence in daily life*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-15-7695-9>
- Leu, D. J., Kinzer, C. K., Coiro, J., Castek, J., & Henry, L. (2017). New literacies: A dual-level theory of the changing nature of literacy, instruction, and assessment. *Article in Journal of Education*, 197(2), 1-18. <https://doi.org/10.1177/002205741719700202>
- Long, D. & Magerko, B. (2020). What is AI literacy? Competencies and design considerations. In *Proceedings of the 2020 CHI conference on human factors in computing systems*, 1-16. doi: 10.1145/3313831.3376727

- McCarthy, J. (2007). From here to human-level AI. *Artificial Intelligence*, 171(18), 1174-1182. <https://doi.org/10.1016/j.artint.2007.10.009>
- MEB. (2023). <https://cdn.eba.gov.tr/kitap/digital/#p=1> sayfasından erişilmiştir
- MEB. (2024). <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/okuryazarlik-becerilerisayfasından> erişilmiştir
- MEB. (2024). 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı. https://tymm.meb.gov.tr/upload/kitap/tegm/turkce_5_1.pdf sayfasından erişilmiştir
- Ng, D. T., Leung, J. K., Chu, S. K., & M. Q. (2021). Conceptualizing AI literacy: An exploratory review. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 2. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041>
- Onat F. (2022). Yapay Zekâ Okuryazarlık Becerilerinin Gelişimini Etkileyen Öğretimsel Unsurların İncelenmesi, 6.
- Oral, A. (2021). *Yapay zekâ ve makine öğrenmesi*. Beta Yayınları.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye deneyimi. *Bilgi Dünyası*, 11(1), 101-121. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/10544?locale-attribute=en>
- Partnership for 21st Century Learning (2019). *Framework for 21st Century Learning Definitions*. Retrieved from: http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_Definitions_BFK.pdf
- Şahbaz, N. K., & Çekici, Y. E. (2012). Disiplinler arası bir disiplin olarak Türkçe eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 7(3).
- Yetişensoy, O., & Rapoport, A. (2023). Artificial intelligence literacy teaching in social studies education. *Journal of Pedagogical Research*, 7(3), 100-110. <https://doi.org/10.33902/JPR.202320866>
- Yılmaz, A. (2021). *Yapay zekâ*. Kodlab Yayın Dağıtım Yazılım Ltd. Şti.
- Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education—where are the educators?. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(1), 1-27. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0>